

AİHM VE YARGITAY KARARLARI DOĞRULTUSUNDA CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BİR SORUŞTURMA YÖNTEMİ OLARAK TEŞHİS

Dr. Öğr. Üyesi Hüsnü Sefa ERYILDIZ *

Arş. Gör. Merve ŞAHİN AKDEMİR *

Öz

Teşhis, ceza muhakemesinde şüpheli veya sanığın “kişi” olarak tespiti amacıyla başvurulmuş bir işlemdir. Güvenilirliği tartışmalı olsa da teşhise delil elde etme amacına yönelik olarak uygulamada sıklıkla başvurulmaktadır. Bu nedenle, teşhis işleminin doğru bir şekilde yapılması, elde edilen delilin hukuka uygun olması, maddi gerçeğe ulaşılması bakımından oldukça önemlidir. Teşhis işlemi farklı yöntemlerle yapılmakta ve bu yöntemler güvenilirlik seviyesine bağlı olarak kategorize edilmektedir. Bu çalışmada teşhis yöntemlerinden olan; yüz yüze görüntü teşhisi, fotoğraf teşhisi, ses teşhisi ve parmak izi teşhisi tanımlanmış ve

* Dr. Öğr. Üyesi. Atatürk Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Ceza ve Ceza Muhakemesi Ana Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye | Asst. Prof., Ataturk University, Faculty of Law, Department of Public Law, Department of Criminal and Criminal Procedure, Erzurum, Türkiye.

✉ sefa.eryildiz@atauni.edu.tr • ORCID 0000-0003-4964-0888.

* Arş Gör. Atatürk Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Ceza ve Ceza Muhakemesi Ana Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye | Research Asst., Ataturk University, Faculty of Law, Department of Public Law, Department of Criminal and Criminal Procedure, Erzurum, Türkiye.

✉ mervesahin@atauni.edu.tr • ORCID 0000-0003-4043-1959.

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: ERYILDIZ Hüsnü Sefa/ ŞAHİN AKDEMİR Merve: “AİHM ve Yargıtay Kararları Doğrultusunda Ceza Muhakemesi Hukukunda Bir Soruşturma Yöntemi Olarak Teşhis”, SÜHFD, C. 32, S. 3, 2024, s. 1689-1730.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

uygulama koşulları bakımından dikkate alınması gereken hususlar öğreti ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başta olmak üzere yargı kararları ışığında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

- Teşhis • Ses Teşhisi • Parmak İzi Teşhisi • Yüz Yüze Görüntü Teşhisi
- Fotoğraf Teşhisi

IDENTIFICATION AS AN INVESTIGATION METHOD IN CRIMINAL PROCEDURE LAW IN LINE WITH THE SUPREME COURT DECISIONS

Abstract

Identification is a procedure used in criminal proceedings to identify the suspect or defendant as a "person". Even though its reliability is controversial, identification is frequently used in practice for the purpose of obtaining evidence. For this reason, it is very important that the identification process is carried out correctly, that the evidence obtained is in accordance with the law, and that the material truth is reached. The identification process is carried out by different methods and these methods are categorized depending on the level of reliability. In this study, face-to-face image identification, photo identification, voice identification and fingerprint identification, which are among the identification methods, are defined and the issues to be taken into consideration in terms of application conditions are put forward in the light of the doctrine and judicial decisions, especially the European Court of Human Rights.

Keywords

- Identification • Voice Identification • Fingerprint Identification
- Face-to-Face Image Identification • Photo Identification

GİRİŞ

Teşhis; sözlükte “bir kimseyi tanıma, seçme” olarak tanımlanmaktadır¹. Ceza muhakemesinde teşhise, sanığın “kişi” olarak tespitini yapmak için başvurulur. Teşhis işlemi; şüpheli veya dış görünümündeki benzerlik nedeniyle şüpheli olarak nitelendirilebilecek olan kişilerin, yüz yüze

¹ AYVERDİ, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük Kubbealtı Lügatı, C. 3, İstanbul 2005, s. 3143.

veya fotoğraf veya video kayıtları üzerinden tanık veya mağdura gösterilmesiyle gerçekleştirilir². Ayrıca, kişi bulunamıyor veya görüntü kaydı mevcut değilse ses kayıtlarının dinletilmesi, yani ses teşhisi veya parmak izi teşhisi yöntemlerine de başvurulmaktadır. Böylelikle, şüphelinin vücudu, delil elde etme yöntemi olarak kullanılmaktadır³.

Öğretide teşhis işlemine ilişkin farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Örneğin bir tanıma göre teşhis işlemi; gözaltına alınan kişinin, suçu işleyen fail olup olmadığını tespit etmek amacıyla tanık veya mağdura gösterilerek şüpheliler arasından belirlenmesidir⁴. Benzer bir tanımda teşhis; gözaltına alınan şüphelinin, suçu işleyen fail olup olmadığının anlaşılmasının zorunlu olduğu hallerde Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine, kolluğun gerçekleştirmiş olduğu işlem olarak tarif edilmiştir⁵. Bir başka tanımda ise teşhis işlemi; mağdur veya tanığın, şüpheliyi veya suçta kullandığı suç aletini, bir grup insan veya eşya arasından⁶, görüntüsü, sesi veya fotoğrafı kullanılmak suretiyle seçmesi şeklinde ifade

² Video görüntüsü varsa teşhis işleminin yapılmasına gerek olmadığına dair görüş için bkz. **DÜLGER**, Murat Volkan/ **ŞABAN**, Cankat Taşkın, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2023, s. 670.

³ **CENTEL**, Nur/ **ZAFER**, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, İstanbul 2020, s. 368.

⁴ **ERYILMAZ**, Bedri, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, Ankara 2012, s. 599. Benzer tanım için bkz. **YENİSEY**, Feridun, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987, s. 211.

⁵ **ÖZBEK**, Veli Özer/ **DOĞAN**, Koray/ **BACAKSIZ**, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2021, s. 219.

⁶ Eşya teşhisi, yasal dayanağı bulunmayan ve öğretilerde çok fazla tartışılmayan bir işlem olsa da uygulamada yer yer karşılaşılmaktadır. Eşya teşhisi ile ilgili verilen bir Yargıtay kararında: *“Sanıkların Ankara’daki adreslerinde çok sayıda inşaat malzemesinin ele geçtiği, katılanın 2 spiral, bir matkap ile 150 ve 200 metrelik kabloları teşhis ettiği, yargılamada alınan beyanında ise, teşhis ettiği eşyaların ayırt edici özelliklerinin bulunmadığını, eşyayı teşhis ettiği tutanakta isimleri bulunmayan aynı inşaatçı çalışan tanıklar Muammer ve Mustafa’nın eşyaları teşhis ettiğini beyan ettiği, tanık Muammer ise teşhis ettiği elektrik malzemelerinin ayırt edici özelliklerinin bulunmadığını, teşhis ettiği malzemelerin kesin olarak kendilerine ait olduğunu söyleyemeyeceğini, her yerde bulunan malzemeler olduğunu diğer eşyaları ise katılanın teşhis ettiğini beyan ettiği, katılanın beyanına göre iki spiral ve bir matkabı teşhis eden tanık ...’nın ise vefat ettiği için beyanına başvurulmadığı, sanıkların aşamalarda teşhis edilen eşyaların ayırt edici özellikleri bulunmadığını, bu eşyaların kendilerine ait olduğunu, Çorum’a hiç gitmediklerini, yargılama aşamasında vefat eden ... ile husumetli olduklarından bu şekilde suçlayıcı beyanda bulunduğunu beyan ederek suçlamayı reddettiklerinin anlaşılması karşısında; sanıkların, yüklenen suçu işlediklerine ilişkin vefat eden*

edilmiştir⁷. Yargıtay'a göre teşhis; "Olaydaki failin, gözaltına alınan şüpheli ile aynı kişi olup olmadığının belirlenmesi bakımından mağdur veya tanığa Cumhuriyet savcısının talimatıyla kolluk tarafından yaptırılan yüzleştirme işlemidir"⁸.

Teşhis, güvenilirliği bakımından tartışmalı bir muhakeme işlemidir. Billhassa fotoğraf ve ses teşhisi, mağdurun veya tanığın hafızasındaki yanılığın nedeniyle telafisi güç sonuçlar yaratabilir⁹. Bu nedenle, teşhis işleminde bulunan tanık veya mağdur, beyanını öncelikle şüphelinin dış görünüşüyle ilgili olarak kendisinin doğrudan bilgi sahibi olduğu hususlara dayandırılmalıdır. Dolaylı tanık konumu bulunan, yani olay hakkında doğrudan bilgi sahibi olmayıp sonradan elde ettiği bilgilere dayanarak teşhis işlemini yapan kişinin, yapmış olduğu bu teşhise dayalı olarak karar verilmesi sakıncalıdır. Ayrıca, teşhis işlemini yapan mağdur veya tanık, işlemi gerçekleştirirken birtakım şartları da sağlamalıdır, zira insanın sahip olduğu dış görünüş zaman ve koşullara göre değişiklik göstermekte¹⁰ hatta bazen bilinçli bir şekilde değiştirilmektedir.

sanık ...'in suç atma niteliğindeki beyanları ile müşteki ve tanık Muharrem'in suça konu eşyayı teşhis ettiklerine dair soyut beyanları dışında, sanıkların hükümlülüğüne yeterli, kesin ve inandırıcı hukuka uygun kanıtlar bulunmadığı gözetilmeden beraatları yerine yazılı biçimde hükümlülüklerine karar verilmesi..." bozmayı gerektirmiştir. Y. 13. CD, 14.05.2015, E. 2014/23084, K. 2015/9229 (Lexpera, Erişim Tarihi: 26.07.2024).

⁷ **BIÇAK**, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2018, s. 689.

⁸ Y. 13. CD, 04.05.2015, E. 2015/6673, K. 2015/8330 (Lexpera, Erişim Tarihi: 26.07.2024).

⁹ Bu durum, susma hakkının kullanıldığı bir davada görülmüştür. Susma hakkını kullanan sanığın, mağdur tarafından yargılama esnasında teşhis edilmesi, buna rağmen sanığın herhangi bir açıklama yapmaması karşısında suçlu olduğu kabul edilmiş ve cezalandırılmıştır. Hindistan Yüksek Mahkemesi, Diamond v. State, Başvuru No: 24467, 1924, https://casetext.com/case/diamond-v-state-30?_cf_chl_tk=g15SowI_kqoRzy74t_EwADHxpVDTmtV1CP4VQ3QGh6w-1721984512-0.0.1.1-6335 (Erişim Tarihi: 26.07.2024).

¹⁰ Örneğin, gecenin karanlığında işlenen bir hırsızlık suçu bakımından, görüntü, teşhis etme hususunda belirleyici bir rol almamaktadır. Bu durumda, ses teşhisi veya parmak izi teşhisi gibi başka teşhis yöntemlerinden faydalanmak, yanıltıcı bir delil elde etmemek adına faydalı olmaktadır. Ses teşhisi için de ayırt edici kabul edilebilecek tarzda bir ses tonu veya aksanın bulunması aranmalıdır. Daha fazlası için bkz. **CLARENCE**, Alexander, Law of Arrest in Criminal and Other Proceedings, Dennis 1949, s. 802.

İşlemin yapılış şekli de teşhis edenin görgü sahibi olması gereken hususlar kadar önem arz eder. Bu bağlamda; tanığın veya mağdurun, şüpheli olarak görülen tek bir kişi ile karşı karşıya bırakılması oldukça hatalıdır. Benzerlikler arz eden birden fazla kişi arasından, şüphelinin teşhis edilmesi ve kolluk güçlerinin herhangi bir yönlendirmede bulunmaması işlemin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için zorunlu bir koşuldur¹¹.

Teşhise ilişkin hükümler 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) Ek m.6'nın 9 ila 17 fıkraları arasında yer almaktadır. Madde fıkraları genel itibarıyla yüz yüze teşhis işlemine ilişkin olup fotoğraf teşhisi ise 16. fıkrada düzenlenmiştir. Öğretide, teşhis işlemine ilişkin düzenlemenin Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılması gerektiği ileri sürüldüğü gibi, işlemin savcı tarafından yapılmasının, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması bakımından getirilen hâkim güvencesinin önüne geçtiği yönünde eleştiriler de getirilmektedir¹².

Teşhis işlemi, ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasını amaçlayan bir delil elde etme aracı olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla, teşhis işleminin doğru bir şekilde yapılması, elde edilen delilin hukuka uygunluğu bakımından önemlidir.

I. TEŞHİS TÜRLERİ

Yabancı öğretide birçok teşhis yönteminden söz edilmekte ve bu yöntemler güvenilirlik seviyesine bağlı olarak sınıflandırılmaktadır. Daha az güvenilir bulunan yöntemler yüz yüze veya fotoğraf teşhisi ile giysi ve kişisel eşyalar kullanılarak gerçekleştirilen teşhis yöntemleridir¹³. Güvenilirlik seviyesi daha yüksek olan ve kullanılmaya daha elverişli görülen ilk teşhis türü ise **parmak izi teşhisidir**. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1924 yılından sonra parmak izlerinin daha sonra veri olarak kullanılması için bir havuz oluşturulmuştur. **Ayak izi, dudak izi ve kulak**

¹¹ CLARENCE, s. 801.

¹² GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN M. Emin/ ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2022, s. 378.

¹³ GÜNEŞ, İsmail: "Eşkâl Tanımlaması ve Suçun Aydınlatılması", Ceza Hukuku Dergisi, C. 2, S. 3, 2007, s. 181.

izleri de teşhisin gerçekleştirilmesi noktasında faydalanılabilir gözükmele beraber, yaygın bir şekilde kullanılmamaktadır. **Diş teşhisi** bir başka güvenli teşhis yöntemidir, zira diş röntgenleri ve diş kayıtları karşılaştırıldığında doğruluğu oldukça yüksek sonuçlara ulaşılması mümkündür. **İskelet ve saç teşhisi** ise diğer teşhis yöntemleridir. Özellikle saçlar, failin yabancı olması halinde ırkların belirlenmesinde önemli rol oynayabilmekte iken¹⁴; bazı ırklar bakımından ise belirleyici özellik göstermez. Örneğin, Hint ırkının saç rengi, ten rengi ve göz rengindeki tekdüzelik teşhis işlemi gerçekleştirilirken güvenilirlik düzeyinde azalmaya neden olmaktadır¹⁵.

El yazısı teşhisi de teşhis türü olarak kabul edilmektedir¹⁶. Bu teşhis türü, dolandırıcılık suçu üzerine açılan bir davada büyük rol oynamış ve dava sonucunda, yüz yüze teşhisin yanıltıcı sonuçlara yol açtığı gözlemlenmiştir. Suçu işlediği düşünülen kişi, yüz yüze teşhis neticesinde mahkûm edilmiş, ancak kendisi hakkında yargılama devam ederken suçun da işlenmeye devam edildiğinin tespit edilmesi üzerine el yazısı teşhisi gerçekleştirilmiş ve neticede yargılanan sanığın masum olduğu ortaya çıkmıştır. Davadan, özellikle el yazısı teşhisinin mümkün olduğu hallerde, yüz yüze teşhis yöntemine dayalı olarak doğrudan mahkûmiyet kararı verilmemesi gerektiği sonucu çıkartılmıştır¹⁷.

Türk hukukunda el yazısı ile teşhis mevzuatta öngörülmemiştir. Bu teşhis türü, şüphelinin “aktif katılım” sağlaması yolu ile gerçekleştirildiğinden, işleme katılmak istemeyen şüphelinin fotoğraf teşhisi ve yüz yüze teşhisin aksine zorlanması mümkün değildir. Bu durumda zorlama hapsi de açıkça öngörülmediğinden uygulanamayacaktır¹⁸.

¹⁴ Bkz. RUSSEL, S. Fischer, Forensic Pathology: A Handbook for Pathologists, ABD 1977, s. 67-68.

¹⁵ GALTON, Francis, Finger Prints, New York 1982, s. 150.

¹⁶ Okuma yazma yeteneği bulunmayan bazı toplumlarda el yazısıyla teşhis türü güvenli değildir, zira yazma yeteneği bulunmadığı için bir grubun içinde bulunan herkes yaklaşık aynı işaretleri kullanmakta ve ayırt edici özellik azalmaktadır. GALTON, s. 150.

¹⁷ Bkz. ORDWAY, Hilton, Handwriting Identification vs. Eye Witness Identification, Chicago 1956, s. 212.

¹⁸ YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2023, s. 681.

Konumuz bağlamında incelenecek olan teşhis türleri, yüz yüze görüntü teşhisi, fotoğraf teşhisi, ses teşhisi ve parmak izi teşhisi olacaktır.

A. Yüz Yüze Görüntü Teşhisi ve Fotoğraf Teşhisi

Yüz yüze teşhis ile fotoğraf teşhisi diğer teşhis türlerinden farklı olarak mevzuatta özel olarak düzenlenen teşhis türleridir. Yürürlükteki mevzuata göre; yüz yüze teşhis haricinde, failin teşhisi yalnızca fotoğraf kullanılması yolu ile mümkün olup video görüntülerinden veya el ile çizilen resimlerden teşhis söz konusu değildir¹⁹.

“Yüz yüze görüntü” teşhisi şüpheli ve ona benzer kişilerin ya tek tek mağdura gösterilmesi ya da toplu bir biçimde sıralanması ve mağdurun bunlar arasından şüpheliyi tespit etmesi şeklinde gerçekleşmekte iken; “fotoğraf teşhisi”, şüphelinin yakalanması amacıyla belli durumlarda tanığa, belli durumlarda ise mağdura birden fazla birbirine benzeyen kişinin fotoğrafının gösterilmesi ve tanığın veya mağdurun ise bu görüntüler arasından failin kim olduğunu tespit etmesi işlemidir.

Yüz yüze teşhis işleminden elde edilen delil, belge delili olarak nitelendirilir, zira bu halde taraflar birbirini görmeseler de bir araya getirilerek değiştirilmesi mümkün olmayan bir durum oluşmakta ve neticesinde teşhis tutanağı düzenlenmektedir. Söz konusu teşhis tutanağı, resmi olarak tutulan bir belge olup, bu yolla elde edilen delil, belge delili olarak kabul edilmelidir.

Fotoğraf kullanılarak teşhis işleminin delil niteliği ise tartışmalıdır. Öğretide fotoğraf teşhisini beyan delili²⁰, belge delili²¹ veya belirti delili²² olarak nitelendiren görüşler mevcuttur. Bizim de iştirak ettiğimiz son gö-

¹⁹ GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 380.

²⁰ YENİSEY, Feridun: “Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 2, S. 4, 2007, s. 23-24.

²¹ BIÇAK, s. 490.

²² GÜNGÖR, Devrim, Ceza Muhakemesinde Deliller, Ankara 2014, s. 87.

rüş, bugün dijital verilerin yapısının kolaylıkla değiştirilebileceğini dikkate alarak, bu durumun delillerin güvenilirliğini azalttığı ve bilirkişi incelemesini gerekli kıldığı yönündedir.²³

Fotoğraf teşhisine ilişkin temel esaslar PVSİK Ek m.6'da düzenlenmiştir²⁴. Buna göre;

- Polis, olaydaki failin, gözaltına alınan şüpheli ile aynı kişi olup olmadığının belirlenmesi bakımından zorunlu olması halinde, Cumhuriyet savcısının talimatıyla teşhis yapılabilir (fıkra 9).
- Tanıklıktan çekinebilecek olanlar, teşhiste bulunmaya zorlanamaz (fıkra 10).
- İşleme başlanmadan önce, teşhiste bulunacak kişinin faili tarif eden beyanları tutanağa bağlanır (fıkra 11).
- Teşhis işlemine tâbi tutulan kişilerin birden fazla ve aynı cinsten olması, aralarında yaş, boy, ağırlık, giyinme gibi görünüşe ilişkin hususlarda benzerlik bulunması gerekir. Teşhis için gerekli olması halinde, şüphelinin görünüşü ile ilgili gerekli değişiklikler yapılabilir. Teşhis işlemine tâbi tutulan kişilerin her birinde, teşhis sırasında bir numara bulundurulur (fıkra 12).
- Teşhiste bulunan kişi ile teşhis işlemine tâbi tutulan kişilerin birbirini görmemesi gerekir. Teşhis işlemi en az iki kez²⁵ tekrarlanır ve teşhiste bulunması istenen kişiye, şüphelinin teşhis edilecek kişiler arasında yer almıyor olabileceği hatırlatılır (fıkra 13 ve 14).

²³ Yargıtay'a göre sadece fotoğraf teşhisi üzerinden mahkûmiyet hükmü kurulması isabetli değildir: "Yakınanın soruşturma aşamasında olay yeri büro amirliğinde kendisine gösterilen sabıkalı şahıslar albümünde yaptığı fotoğraf teşhisi dışında sanığın yüklenen suçu işlediğine dair her türlü şüpheden uzak, kesin ve somut, mahkûmiyet hükmü kurmaya yeterli delil bulunmadığı gözetilmeden, sanığın beraati yerine, yazılı biçimde mahkûmiyet kararı verilmesi ..." Y. 2. CD, 25.02.2014, E. 2013/16489, K. 2014/5015 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

²⁴ Düzenleme yerinin tartışılması mümkün olsa da, daha önce yalnızca uygulamaya dayalı olarak yapılan bu işlemin kanunla ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesinin yerinde olduğuna dair görüş için bkz. ŞAHİN, Cumhur/ GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 12. Baskı, Ankara 2022, s. 39.

²⁵ ÖZBEK/ DOĞAN/ BACAĞIZ'a göre; bu hususla ilgili olarak Kanun'da "en az iki kez" ifadesi kullanıldığından, bu işlemin ikiden fazla gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu kurala uyulduğu ve işlemin bu şekilde gerçekleştirildiği tutanakta mutlaka ifade edilmelidir., s. 221.

- Teşhis işlemine tâbi tutulan kişilerin, bu işlem sırasında birlikte fotoğrafları çekilerek veya görüntüleri kayda alınarak, soruşturma dosyasına konulur (fıkra 15).
- Şüphelinin fotoğrafı üzerinden de teşhis yaptırılabilir. Ancak tek bir fotoğraf veya aynı kişinin farklı fotoğrafları üzerinden teşhis yaptırılamaz. Değişik kişilerin fotoğraflarının aynı büyüklük ve özellikte olmaları gerekir. Teşhis işlemi tutanağa bağlanır (fıkra 16 ve 17).

Teşhis işleminin yapılabilmesi için, öncelikle, şüphelinin gözaltına alınmış olması gerekir²⁶. Gözaltına alınan her şüphelinin teşhis işlemine tabi tutulması ise mümkün değildir. Bunun için teşhis işleminin yapılmasında zorunluluk bulunmalıdır. Zorunluluktan anlaşılması gereken; gözaltına alınan şüphelinin, suçu işleyen faille aynı kişi olup olmadığı belirlenmesi bakımından mecburiyetin bulunmasıdır²⁷. İşlemin yapılabilmesi için aranan bu şart, teşhis işleminin delil elde etme amacıyla kullanılmasının ikincil olması, yani başka bir şekilde delil elde edilebiliyor ise bu yönetime başvurulmaması gerektiği anlamına gelir. Somut olayda, zorunluluk şartına ilişkin kanaatin gerekçeleriyle birlikte işlem sonucunda tutulan tutanağa açıkça yazılması hukuka uygunluk denetimi bakımından önem taşır²⁸.

²⁶ Yargıtay kararında bu durum: “Şüphelinin teşhise tabi tutulabilmesi için gözaltına alınmış olması gerekir. Şüphelinin yakalanmış olması teşhis için yeterli değildir. Ayrıca Cumhuriyet Savcısı tarafından verilmiş bir gözaltı kararının olması gerekir. Öyleyse gözaltı kararı verilmeden yapılmış teşhis işlemleri hukuka uygun değildir...” şeklinde ifade edilmiştir. Y. 6. CD, 25.01.2024, E. 2023/16282, K. 2024/1150; aynı yönde, Y. 6. CD, 23.05.2023, E. 2022/123, K. 2023/10783 (Lexpera, Erişim Tarihi: 03.07.2024). Öğretide aynı yönde, KAYA GÖÇMEN, Özen, teşhisin, gözaltı işleminin amacını sağlamaya yönelik bir işlem olduğunu vurgulamaktadır, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri, Ceza Hukuku Monografileri, Ankara 2021, s.150; ÖZTÜRK, Bahrî'ye göre; yakalanan kişi, öncelikle gözaltına alınmalıdır. Gözaltına alma kararı verilebilmesi için soruşturma yönünden zorunluluk bulunması gerekir. Gözaltına alma kararı verilebilmesi için aranan bu koşul, teşhis yapılabilmesi için aranan zorunlu olma koşulu ile paralellik arz etmektedir., Ana hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, Ankara 2023, s. 281; YENİ-DÜNYA, Caner A/ İÇER, Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2016, s. 311.

²⁷ ÖZBEK/ DOĞAN/ BACAŞIZ, s. 219.

²⁸ ÖZBEK/ DOĞAN/ BACAŞIZ, s. 219-220.

Şüphelinin teşhis işlemine katılması zorunludur²⁹. Teşhise katılmakla yükümlü olan diğer kişiler, tanık veya mağdurdur³⁰. Bu kişiler, teşhis işlemine katılmaktan kaçınamaz. İstisnai olarak, tanıkların teşhis işlemini gerçekleştirirken çekinme hakkı bulunmaktadır. Yalnızca bu halde tanık, teşhis işlemini yapmaya zorlanamaz³¹. Bu nedenle, tanığa çekinme hakkının bulunduğu hatırlatılması gerekir.

Şüphelinin teşhis işlemine katılması bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, tek başına bu işleme tabi tutulmamasıdır³². Cinsiyet, boy ve ağırlık gibi özellikleri aynı olan birden fazla kişi teşhis işlemi gerçekleştirilirken mağdur veya tanık karşısında bulunmalıdır³³. Daha sonra bu kişiler, teşhis edecek olan kişinin önünde sıralandı-

²⁹ BIÇAK, s. 690.

³⁰ DEMİRBAŞ, Timur; şüphelinin, teşhis işlemine katılmaktan kaçınamayacağı, bu durumda, aleyhe delil verme yasağının söz konusu olmadığını dile getirmektedir., Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Ankara 2024, s. 228.

³¹ GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 381.

³² Yargıtay bir kararında bu hususa ilişkin olarak: "04.02.2008 ve 06.02.2008 tarihli teşhis tutanaklarına göre katılanlar M. ve H.'ye sadece sanıklar gösterilerek, katılanlar F. ve S.'ye ise sadece sanıkların bilgisayar ortamındaki fotoğrafları gösterilerek teşhis yaptırılması nedeniyle teşhisin usule uygun olmaması, katılanlar M. ve H.'nin olay sonrası eşkâl bilgisi vermedikleri ve şüphelendikleri kimse olmadığını beyan ettikleri halde aradan zaman geçtikten sonra sanıkları teşhis etmeleri, katılan M.. G..'nun sanıklar A.. İ.. ve Ü.. B..'i hastanede gördüğüne ilişkin beyanının olmaması, katılan F.. D..'in kolluk aşamasında kurundan çıkarken kendisini sanık A.. İ..'in sıkıştırdığını beyan ettiği halde yargılama aşamasında sanık M.. K..'ın kendisini sıkıştırdığı şeklindeki çelişkili beyanları dikkate alındığında dosya kapsamına göre sanıkların üzerlerine atılı suçları işlediklerine dair hukuka uygun, şüpheden uzak, kesin, yeterli ve inandırıcı delil bulunmadığı halde sübut bulmayan suçtan beraatları yerine yasal ve yeterli olmayan gerekçelerle ile yazılı biçimde mahkûmiyetlerine karar verilmesi..." şeklindeki tespitleri doğrultusunda bozma kararı vermiştir Y. 2. CD, 04.05.2015, E. 2014/7095 K. 2015/9507 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

³³ GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 381. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir kararında ses teşhisi işlemi ile bağlantılı olarak; "Ayrıntılı düzenleme olmaması teşhis işleminin gelişigüzel yapılacağı anlamına gelmez. Bu kapsamda mağdur veya tanığın fail ya da faillerin sesini dinleyerek karar vereceği bir teşhis işleminde mağdur veya tanıktan sesin sahibinin cinsiyeti, yaş durumu, sesinin özellikleri, şivesinin bulunup bulunmadığı gibi hususlar öğrenilip, aynı cinsiyet, benzer yaş grubu ve şiveye sahip birden çok kişinin teşhise katılmaları sağlanarak eşit sürede konuşturulmaları gerekmektedir." şeklindeki açıklamalara yer verilmiştir. YCGK, 17.09.2019, E. 2018/623, K. 2019/551 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

ılmak suretiyle, suçu işleyen failin hangisinin olduğunun tespiti yapılmalıdır. Teşhis edilen kişilerin numaraları ve yerleri değiştirilerek işlem tekrarlanmalıdır³⁴.

Teşhis işlemi, kolluk tarafından gerçekleştirilebilen bir işlemdir, ancak şüpheli çocuk ise teşhisin mutlaka savcı huzurunda yapılması gerekir³⁵. Yine, hayata karşı suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar gibi, suçun maddi konusunun ve hukuki niteliğinin önem taşıdığı suçlara ilişkin teşhisi işleminin de Cumhuriyet savcısı huzurunda gerçekleştirilmesinin, işlem güvenilirliğinin sağlanması açısından gerekli olduğu dile getirilmektedir³⁶.

Teşhis işlemine hazırlık işlemleri usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Teşhisi yapacak olan mağdur ve tanığın, işleme başlamadan önce, teşhis edeceği kişi ile ilgili fiziksel özelliklerine dair bilgileri ayrıntılı bir şekilde ve yazılı olarak vermesi gerekir³⁷. *E.M.K./Bulgaristan* kararında AİHM, *mağdura teşhis işlemi yaptırılmadan önce failin fiziksel özellikleriyle ilgili ayrıntılı ifadesinin alınması gerektiğini vurgulayarak, dava konusu somut olayda mağdura başlangıçta failin fiziksel özelliklerinin sorulmayarak hemen birden fazla kişinin kendisine gösterilmesini ve mağdurun aralarından birini fail olarak tespit etmesini, teşhis işlemi gerçekleştirdikten sonra ise tutanağın yetkili kişilerce imzalanmamasını ve bu şekilde edilen delillerin tutuklama veya mahkûmiyet kararı için yeterli olmamasını dikkate alarak ihlal kararı vermiştir*³⁸.

Alınan bilgiler doğrultusunda, şüphelinin de aralarında bulunduğu teşhis işlemine katılan kişilerin fiziksel özelliklerinde buna uygun değişiklikler yapılmalıdır. Örneğin, şüphelinin sakallı olduğu belirtilmişse,

³⁴ POLAT, s. 2129, 2130.

³⁵ Çocuk Koruma Kanunu m.15’de bu hususa vurgu yapılmıştır.

³⁶ POLAT, s. 2129.

³⁷ Bir Yargıtay kararının karşı oy yazısında mevzuatta açıkça ifade edilmeyen önemli bir hususa vurgu yapılarak; *“Teşhisi yapacak kişi, teşhis yaptırılacak yakalanan kişi ya da şüpheliyi önceden tanıyorsa, bu husus tanık tarafından beyan ediliyorsa ya da ifadesi alınırken anlaşılmissa artık teşhis yapılmamalıdır. Zaten böyle bir durumda yapılacak teşhisin anlamı yoktur.”* açıklamalarına yer verilmiştir Y. 13. CD, 04.05.2024, E. 2015/6673, K. 2015/8330 (Lexpera, Erişim Tarihi: 04.07.2024).

³⁸ AİHM, 18.01.2005, *E.M.K./Bulgaristan*, Başvuru No: 43231/98, § 68.

sakalı olmayan kişilerin teşhis işlemine tabi tutulması durumunda teşhis işleminin hukuka aykırı bir şekilde gerçekleşmesi söz konusu olmaktadır³⁹.

Teşhis işleminin yapılabilmesi için, failin fiziki özelliklerinin teşhisi yapacak kişi tarafından bilinmesi gerekir. Mağdurun, sanığı bizzat görmediği, sanığın daha önceki söylemine dayalı olarak teşhis işlemini yaptığı ancak olayı bizzat gören başka bir tanığın bulunduğu bir olayda Yargıtay⁴⁰; *“Sanığın atılı suçu işlemediğini savunması, müştekinin sanığın aracının camını kırarak hırsızlık yaptığını bizzat görmemesi, fakat camı kıracağını alt komşusuna söyleyen kişinin sanık olduğunu fotoğraflardan teşhis etmesi, müşteki ile sanığı gördüğü belirtilen müştekinin komşusuna sanığın canlı olarak teşhis ettirilememesi karşısında; sanığın atılı suçları işlediğine ilişkin, müştekinin aracının camını kıracağını söyleyen kişinin fotoğraf teşhisine göre sanık olduğuna yönelik tespiti dışında delil bulunmaması nedeniyle sanığın müşteki ile komşusu olan tanığa teşhis ettirilmeden eksik inceleme ile ceza verilmesi...”* üzerine bozma kararı vermiştir.

Teşhis işleminin sıhhati açısından işlemin yapılacağı yer de önem arz etmektedir. Elde edilen delilin hukuka uygun olması için teşhis işlemi, bu işlem için kolluk birimlerinde özel olarak ayrılan bir yerde gerçekleştirilmelidir. Sıradan bir yerde teşhis işlemi yapılmamalıdır⁴¹.

Usulüne uygun bir teşhis işleminin ne şekilde yapılması gerektiği hususunda bir Yargıtay kararında⁴²; *“İdeal bir teşhiste; teşhisi yapacak olan ile teşhis edilecek şahıs/shahıslar arasında aynalı cam olmalı, teşhis için kullanılan manken kişiler ile şüpheli ya da sanığın fiziksel özellikleri ve kıyafet tarzları benzer olmalı, aynalı cam bulunan teşhis odasına şüpheli ve sanık dışında en az üç, dört adet manken şahıs konulmalı, şahısların yerleri ve duruma göre kılık kıyafetleri vs. değiştirilerek işlem birkaç kez tekrarlanmalıdır. Her seferinde şüpheli ya da sanık teşhis odasında olmayabilir. Her teşhis işleminden önce teşhisi yap-*

³⁹ BALCI, Murat: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis ve Yüzleştirme”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 5, S. 12, 2010, s. 191.

⁴⁰ Y. 13. CD, 22.04.2015, E. 2015/7191, K. 2015/7469 (Lexpera, Erişim Tarihi: 05.07.2024).

⁴¹ POLAT, s. 2129, 2130.

⁴² Y. 17. CD, 09.02.2016, E. 2015/9056, K. 2016/1283 (Lexpera, Erişim Tarihi: 05.07.2024).

*cak olan şüpheli ya da sanığın teşhis odasında bulunan kişiler arasında olmaya-
bileceği de hatırlatılarak teşhis yapılması istenmeli ve tüm işlemler tutanağa bağ-
lanmalıdır.”* şeklindeki açıklamalara yer verilmiştir. Öğretide, en az sekiz
kişinin teşhis işlemine katılması gerektiği savunulduğu⁴³ gibi şüphelinin
yanında üç veya beş kişinin işleme katılmasının yeterli olduğu da dile ge-
tirilmektedir⁴⁴.

Teşhis işleminin icrası sırasında kanuni sınırlar içerisinde kalınması
hukuka uygun delil elde edilmesi bakımından önemlidir. **İşlem sıra-
sında, teşhis eden ve edilen kişiler birbirlerini görmemeli ve teşhis iş-
lemini gerçekleştiren kişi tarafından yönlendirme yapılmamalıdır**⁴⁵.
Ayrıca, teşhis işleminde, teşhis edenin heyecan ve korku içerisinde dav-
ranmasına sebep olunmamalıdır⁴⁶.

Aynı şekilde, fotoğraf teşhisi işleminin usulüne uygun bir şekilde
gerçekleştirilebilmesi için teşhis eden mağdur veya tanığın herhangi bir
yönlendirme ve baskıya maruz kalmaması gerekir. Somut olayda mağdu-
run buna yönelik beyanı, teşhis işleminin hukuka aykırı olarak nitelendi-
rilmesi nedeniyle hükme esas alınamamasına neden olur. Yargıtay'ın bir
kararında bu husus: *“Soruşturma aşamasında eşkâl bilgilerini verdiği ve görse
tanıyabileceğini beyan ettiği sanığı fotoğraflardan teşhis eden mağdurun kovuş-
turma aşamasında sanığı görmediğini ve teşhis işlemini polislerin % 90 bu şa-
hıstır demeleri üzerine yaptığını beyan etmesi, soruşturma aşamasında sanığı
aynı şekilde fotoğraflardan teşhis eden tanık ...'ın kovuşturma aşamasında kesin
bir şekilde teşhis edemediğini beyan etmesi ve sanığın da aşamalarda tutarlı sa-
vunmaları ile eylemi gerçekleştirmediğini beyan etmesi karşısında; sanığın bera-
atı yerine yetersiz gerekçe ile mahkûmiyetine karar verilmesi...”*⁴⁷ şeklinde
ifade edilmiştir.

Tamamlanmasının ardından teşhis işleminin ne şekilde yapıldığına
ilişkin ayrıntıların açıkça tutanağa aktarılması gerekir. Mağdur veya tanı-
ğın, numaralandırılmak suretiyle sıralanan teşhise tabi tutulan kişilerden

⁴³ Bkz. **BIÇAK**, s. 690.

⁴⁴ **POLAT**, s. 2130.

⁴⁵ **GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR**, s. 382.

⁴⁶ **BIÇAK**, s. 690.

⁴⁷ Y. 17. CD, 28.05.2019, E. 2018/7208, K. 2019/8341 (Lexpera, Erişim Tarihi: 05.07.2024).

hangisinin suçun faili olduğuna dair tespitine ilişkin beyanı ve teşhise tabi tutulan kişilere ait numaralar ile yerlerin değiştirilmesiyle yapılan tekrarlama işleminden sonraki tespitine ilişkin beyanın ne olduğu tutanağa yazılmalı, bu hususta şüphe bulunması halinde şüphenin ne olduğuna ilişkin husus ayrıntılı şekilde tutanakta belirtilmelidir⁴⁸. Ayrıca, tutanağın düzenlemeye yetkili kişilerce imzalanması gerekir⁴⁹.

Müdafiin teşhis işlemi esnasında hazır bulunması gerekip gerekmediği hususu öğreti ve uygulamada tartışmalıdır. Öğretide, müdafiin teşhis işlemine katılması gerekliliğine vurgu yapılırken⁵⁰; uygulamada teşhis işlemi esnasında müdafiin hazır bulunmasına gerek olmadığı görüşü benimsenmektedir⁵¹. Kanaatimizce teşhis işleminin yerine getirilmesi esnasında müdafiin hazır bulunmasına imkân sağlanması isabetli olacaktır.

⁴⁸ POLAT, s. 2129, 2130.

⁴⁹ BIÇAK, s. 691.

⁵⁰ BIÇAK, müdafiin teşhis işlemine katılmasını, teşhis işleminde yönlendirmenin yapılmaması için önemli bir güvence olarak değerlendirmektedir., s. 691; GÖKCEN/BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 383; ÖZBEK/ DOĞAN/ BACAKSIZ, s. 221-222. Aynı yönde, SEVDİREN, Öznur: “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafiin Hazır Bulunma Yetkisi”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, 2019, s. 50. Zorunlu müdafii atanması gereken suçlar bakımından, teşhis yapılırken avukatın bulunması gerektiğine dair görüş için bkz. BALCI, s. 199. Müdafiin, söz konusu işlem sırasında bir gözlemci olarak hazır bulundurulması gerektiğine dair görüş için bkz. İNCİ, Z. Özen: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 22, S. 85, 2009, s. 131.

⁵¹ “Teşhis işlemi gerektiğinde fotoğraf üzerinden de yapılabilecek olan ve bu yönüyle de şüphelinin imzasının alınmasının bile zorunlu olmadığı bir tanıma işlemidir. Şüpheli buna pasif olarak katılmakta ve teşhis sırasında herhangi bir beyanı da alınmamaktadır. Bu işlemde aktif olarak rol alan kişi olayın mağduru veya tanığıdır. Bu nedenle ifade alma, keşif ve yer gösterme işlemlerinde olduğu gibi müdafiin teşhiste hazır bulundurulma zorunluluğu bulunmamaktadır. Aksinin kabulü halinde soruşturma aşamasındaki bütün işlemlerde örneğin; gözaltı giriş ve çıkış raporlarının alınması gibi ... müdafiin hazır bulunması gerekebilecek hatta başından sonuna kadar gözaltı süresince müdafiin, şüphelinin sürekli yanında bulundurulması gerekebilecektir. Bununla birlikte müdafiin teşhiste bulunmaması, şüphelinin teşhise karşı müdafiin hukuki yardımından yararlanmasına, teşhisten önce veya sonra müdafii ile görüşmesine engel teşkil etmeyeceği de açıktır. Öte yandan uygulamada bazen mağdur veya tanık ile şüphelinin yüz yüze getirilerek karşılıklı beyanlarının alınması şeklinde, dolayısıyla yüzleştirme tarzında icra edilen işlemlere de teşhis denilmektedir. Böyle bir durumda şüpheli, mağdur veya tanık ile yüz yüze geldiği ve beyanı alındığı için artık sadece bir teşhis işlemi söz konusu olmayıp aynı zamanda şüphelinin aktif olarak katıldığı ifade alma işlemi gerçekleştirildiğinden bu durumda müdafiin katılımı zorunludur. Bu itibarla, kolluk tarafından

AİHM'nin vermiş olduğu *Türk/Türkiye* kararında; *“Teşhis işlemi gerçekleştirilmeden önce teşhis işlemine tabi tutulan kişinin haklarının bildirilmesi ve avukat yardımından yararlanma hakkının bulunduğu hatırlatılması gerektiği, hakları hatırlatılmadan ve bildirilmeden gerçekleştirilen teşhis işleminden elde edilen delilin hukuka aykırı olacağı ve adil yargılanma hakkını zedeleyeceği”* açıklanmıştır⁵².

Yüz yüze görüntü teşhisi veya fotoğraf teşhisine başvurma ihtiyacı, suça ve işleme şekline göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, aile içi şiddette mağdurun faili tanınması veya işlenen suçun mağdurunun faili görmemesi hallerinde teşhis işleminin gerçekleştirilmesinde zorunluluk bulunmamaktadır⁵³. Dolayısıyla, fotoğraf teşhisinin ve yüz yüze teşhisin yapılmasına ihtiyaç bulunmadığı hallerde bu yönteme başvurulmamalıdır. Yargıtay 14. Ceza Dairesi'nin bir kararında⁵⁴: *“Mağdurenin soruşturma evresinde verdiği ifadesinde suça sürüklenen çocuğun olay anında konuşmayıp arkadan sarıldığı için yüzünü görmediğini belirtip kıyafetine göre eşkâl vermesi üzerine polis memurlarınca temin edilerek gösterilen bir başka kişiyi yanlış teşhis etmesi sonrasında yapılan araştırmada dört ay kadar sonra bulunan suça sürüklenen çocukla ilgili yaptırılan ses teşhis işlemine istinaden kamu davası açılması, suça sürüklenen çocuğun aşamalarındaki inkâra yönelik savunması ve tüm dosya içeriği nazara alındığında, atılı suçu işlediği hususunda cezalandırılmasına yeter her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı delil bulunmadığı anlaşıldığından, beraatine karar verilmesi yerine yazılı şekilde mahkûmiyetine hükmedilmesi...”* şeklindeki açıklamalara yer verilerek, mağdurun faili hiç görmediği durumlarda görüntü teşhisi olanağının bulunmadığı ortaya konulmuştur.

şikâyetçiye yaptırılan teşhiste müdafim bulunması zorunluluğu olmadığı gibi, somut olayda yapılan teşhis işleminde yürürlükteki mevzuata göre herhangi bir usulsüzlük de bulunmadığından Yargıtay C. Başsavcılığı itirazının reddine karar verilmektedir...” YCGK, 15.04.2008, E. 2008/71, K. 2008/85 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

⁵² AİHM, 05.09.2017, *Türk/Türkiye kararı*, Başvuru No: 22744/07, § 43.

⁵³ See New York State District Attorneys Association Best Practice Committee: New York State Photo Identification Guidelines, 2010. <https://www.daasny.com/wp-content/uploads/2014/08/Photo-Identification-Procedures-10-21-10.pdf> (Erişim Tarihi: 10.07.2024).

⁵⁴ Y. 14. CD, 23.06.2016, E. 2015/3356, K. 2016/6280 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

Bu gibi durumlarda, ses veya parmak izi teşhisine dayalı olarak fizik kimliği tespitinin yaptırılması ve buna dayalı olarak karar verilmesi mümkündür.

İhtiyaç halinde yüz yüze görüntü teşhisi ile fotoğraf teşhisi yöntemlerinden ilk olarak hangisine başvurulması gerektiği belirsizdir⁵⁵. Yüz yüze teşhis yönteminin öncelikli olarak uygulanması gerektiği hususunda mevzuatta açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Yargıtay'ın vermiş olduğu bazı kararlarda buna işaret edilmiş, örneğin; *“Müştekiler ile sanığın yüz yüze getirilmesiyle müştekilere canlı teşhis yaptırılması, mümkün olmadığı takdirde sanığın teşhise elverişli fotoğrafları getirtilip müştekilere teşhis yaptırılması ve sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması...”*⁵⁶ ve *“Suç tarihinden 8 yıl sonra 09.04.2015 tarihli duruşmada kafasına botla vurana fotoğraftan sanık ... olarak belirlediği ve bu teşhis işlemine dayalı olarak hüküm verildiği anlaşılmalı; olaydan 8 yıl sonra ve ne zaman çekildiği belli olmayan fotoğraf üzerinden teşhis yapılması, bizzat yüzleştirme yapılarak teşhis yaptırılmaması nedeniyle işlemin usulsüz olduğu gözetilmeden eksik inceleme ile hüküm tesisi ...”*⁵⁷ hukuka aykırı bulunmuştur.

Fotoğraf teşhisi işlemi gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, gösterilen fotoğrafların aynı kişiye ait olmamasıdır. Bir Yargıtay kararında bu husus: *“Fotoğraf teşhisinde teşhiste bulunana, farklı kişilere ait birden çok fotoğraf gösterilir ve faile ait olanının teşhis edilmesi istenir...”* şeklinde vurgulanmıştır⁵⁸. İşleminin hazırlık aşamasında, teşhis edilecek kişilere ait fotoğraflar yan yana konularak numaralandırılmalı ve işlem, fotoğrafların yerleri ve numaraları değiştirilerek tekrarlanmalı-

⁵⁵ See New York State District Attorneys Association Best Practice Committee: New York State Photo Identification Guidelines, 2010. <https://www.daasny.com/wp-content/uploads/2014/08/Photo-Identification-Procedures-10-21-10.pdf> (Erişim Tarihi: 10.07.2024).

⁵⁶ Y. 22. CD, 18.11.2015, E. 2015/5624, K. 2015/7335 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

⁵⁷ Y. 1. CD, 06.07.2022, E. 2022/5294, K. 2022/6340 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

⁵⁸ Y. 17. CD, 27.06.2018, E. 2017/6165, K. 2018/9472 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

dır. Ayrıca, işlem sonucunda fotoğraflar ilgisine iade edilmemeli, soruşturma dosyasına teşhis edilenlerin numaraları belli olacak şekilde konulmalıdır⁵⁹.

Fotoğraf teşhisi işlemi için bir araya getirilen görüntülerde, kişinin cezaevinde olduğuna dair veya tutuklu ise tutukluluk halini belirtir şekilde bir işaret veya emare bulunmaması, işlemin hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi bakımından oldukça önemlidir⁶⁰. Ayrıca, fotoğraf teşhisi gerçekleştirilirken “körleme” metodunun yaygın bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. “Körleme” metodunda şüpheliye benzeyen birden fazla kişinin fotoğrafının aynı anda gösterilerek, mağdurun, şüpheliyi teşhis etmesi sağlanmaktadır. “Çift körleme” yönteminde ise şüpheli ve ona benzer kişilerin resimlerinin ayrı ayrı zarflara koyularak mağdura bu şekilde gösterilmesi ile benzetme ihtimalinin öne geçilmesi sağlanmaktadır. “Çift körleme” yöntemine daha az başvurulmakta ancak kimi durumlarda teşhis bu şekilde gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf teşhisi işlemi yapılırken şüpheliye ait fotoğrafın güncel bir fotoğraf olması gerekir⁶¹. Nitekim Yargıtay’ın bir kararında: “*Katılan ...’a soruşturma aşamasında sanığın nüfus cüzdanı talep belgesi üzerindeki fotoğrafından yaptırılan teşhisin 2559 sayılı PVSK’nın Ek-6 maddesine uygun olmadığı gözetilip sanık ile katılanın aynı oturumda bir araya getirilmesi, bunun sağlanamaması halinde suç tarihindeki fotoğrafların mahkemece temin edilmesi suretiyle usulüne uygun olarak teşhis işleminin yaptırılmaması...*”⁶² hukuka aykırı bulunmuştur.

Fotoğraf teşhisi işlemi, bazen çok kısa bir süre içerisinde, bazen de oldukça uzun bir süreç neticesinde elde edilen bilgilerin kullanılması yo-

⁵⁹ POLAT, s. 2130.

⁶⁰ Bu hususa canlı teşhis esnasında da özen gösterilmelidir. Yargıtay kararına konu bir olayda mağdurlardan biri, şüpheliyi, sırf elinde kelepçe bulunması nedeniyle teşhis ettiğini ifade etmiştir: “*Ben teşhis sırasında polis bulduğu yerde teşhis sırasında korktuğumdan şahsı da eli kelepçeli gördüğümünden ve bize tacizde bulunan şahsa da benzediği için bir an önce orada işlemin bitmesi açısından ‘odur’ dedim.*” YCGK, 28.09.2010, E. 2010/109, K. 2010/177 (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

⁶¹ POLAT, s. 2130.

⁶² Y. 23. CD, 15.06.2016, E. 2015/9121, K. 2016/7831 (Lexpera, Erişim Tarihi: 03.07.2024).

luyla tamamlanır. İlk duruma örnek olarak; banka soygununu gerçekleştiren kişinin turuncu bir elbise giymesi, 1.80 cm boyunda olması gibi bilgilerin olay anında doğrudan elde edilmesi ve ardından failin yakalanması verilebilir. İkinci durumda ise bilhassa cinayet ve tecavüz olaylarında, görgü tanıklarının tek tek dinlenmesi, adli tıp verilerinin değerlendirilmesi ve kapsamlı bir soruşturmanın gerçekleştirilmesinin ardından elde edilen bilgilerden yola çıkarak failin teşhis edilmesi söz konusu olabilmektedir.

Belirtmek gerekir ki; suçun işlenmesinden kısa bir süre sonra failin teşhis edilmesi daha güvenilirdir, zira aradan geçen uzun süre hatırlamayı zorlaştırır⁶³. Ancak bazen çok uzun bir zaman geçmemesine rağmen kişinin fiziksel görüntüsünde ciddi değişiklikler gerçekleşmiş olabilir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; ergenlik çağında bulunan bir kişi için on aylık süreyi, fiziksel değişimi hızlı bir şekilde gerçekleştirdiğinden teşhis işlemindeki güvenilirliği azaltması nedeniyle uzun olarak değerlendirmiştir: *“10 aylık zaman dilimi gelişim çağında olan çocuklar için uzun bir süre olup daha önceden tanımadığı ve sadece bir kez, üstelik gece saatinde gördüğü bir kişinin 10 ay önceki fotoğrafına bakıp hiç tereddütsüz teşhis yapmasının hayatın olağan akışına uygun düşmediği açıktır... Kendi beyanına göre hayatında bir kez böyle bir yağma olayına karışan mağdurun olayın ayrıntıları konusunda çelişkili beyanlarda bulunmasına rağmen, aradan geçen 11 yıllık süreye rağmen sanığı tereddütsüz teşhis etmesi yaptığı teşhislerin inandırıcılığını şüpheye düşürmektedir. Gelişim çağında olan sanığı 11 yıl sonraki görüntüsü ile tereddütsüz teşhis etmesi kabul edilemez...”*⁶⁴

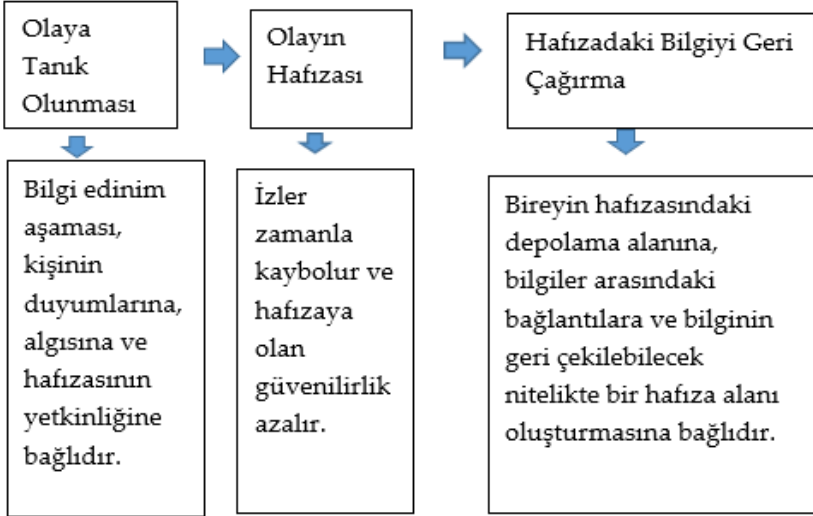
Olayın üzerinden geçen zaman nedeniyle mağdurun faili tam olarak teşhis edememesi hayatın olağan akışına uygun bir durumdur, zira hafızada meydana gelen değişimler ve edinilen yeni bilgi ve görgüler, eskiye dair bazı bilgilerin hatırlanamamasına neden olur. Ancak, öncesinde hatırlanmayan bir bilgi ve görgünün daha sonra hatırlanması veya hatırlanmışının ileri sürülmesi durumlarına ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Yargıtay bir kararında; *“Tanığın olaydan kısa bir süre sonra kendisine gösterilen fotoğ-*

⁶³ GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 379.

⁶⁴ YCGK, 18.10.2016, E. 2016/589, K. 2016/363 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

rafi teşhis edememiş olmasına rağmen, bu tarihten 5 yıl sonra yani olay tarihinden 8 yıl sonra yapmış olduğu teşhise niçin itibar edildiği hususunda mahkemece yeterli gerekçe gösterilmeden..." şeklindeki açıklamalara yer vererek, bu şekilde yapılan teşhis işlemi neticesinde elde edilen delilin mahkûmiyete esas alınamayacağını kabul etmiştir.⁶⁵

Faili gören mağdur veya tanığın hafızasında meydana gelen muhtemel değişimler de fotoğraf teşhisi işleminden elde edilen delilin kural olarak tek başına mahkûmiyet kararına dayanak oluşturmasını engelleyebilir. AİHM, Karahan/Türkiye kararında, "Mahir" kod adlı terör örgütü üyesinin kimliğini açığa çıkarmak amacıyla yürütülen soruşturmada fotoğraf teşhisi yönteminin kullanıldığını, örgütle ilgili bilgi veren ve bir dönem örgüt içerisinde yer alan tanığa fotoğrafların gösterildiğini, tanığın sanığı teşhis ettiğini, daha sonra alınan ifadelerinde ise tam olarak hatırlamadığını söylediğini, ihtimale dayalı olarak beyanda bulunduğunu, kovuşturma aşamasında ise yüz yüze teşhisin yaptırılmadığını ve bunun yapılabilmesi için mahkemece herhangi bir işlem de yapılmadığını, çelişkinin giderilmesi gerektiğini, zira kararın bu dille dayalı olarak verildiğini, böylelikle mahkemenin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini açıklamıştır⁶⁶.

⁶⁵ Y. 3. CD, 08.04.2015, E. 2015/9327, K. 2015/12509 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

⁶⁶ AİHM, 16.03.2021, Fikret Karahan/Türkiye, Başvuru No: 53848/07, § 55, 56.

Tablo 1⁶⁷

Yüz yüze görüntü teşhisi ve fotoğraf teşhisi yöntemine sadece fiziksel görüntüsü tam olarak hatırlanmayan bir failin teşhisi için başvurulmaz. Örneğin, takma (kod) ad kullanan fail, esasında mağdur tarafından oldukça iyi tanınmasına rağmen, gerçek ismi tespit edilemediği için soruşturma sürüncemede kalabilir. İşte bu gibi durumlarda da teşhis işlemine başvurma zorunluluğu gündeme gelir.

Teşhis işlemine katılan tanık veya mağdurun yaşı ile fiziksel ve ruhsal durumu da işlemin sıhhati açısından belirleyicidir. Yargıtay'ın bir kararında bu husus; *"Yakınanın ise beyanlarında herhangi bir eşkal vermediği, soruşturma aşamasında sadece fotoğraftan teşhis yaptığı, yargılama aşamasında da yakınının zihin bulanıklığı içinde olduğunun gözlemlendiği, pedagoğ tarafından verilen raporda da, yaşlılığa bağlı olarak algılamada azalma, dikkatsizlik, daha yavaş düşünme, hareketlerde azalma olduğunun saptandığı, Yakınının hükmünden sonra 15.04.2014 günü de vefat ettiği, 17.10.2007 tarihli fotoğraf teşhis tutanağının ise; yakına suçu failinin de içlerinde bulunduğu hangi benzer resimler gösterilip bu fotoğraflar içinden teşhisi yapıldığı dosya kapsamından anlaşılabilmesi karşısında; suçu failinin sanık K.. Y.. olup olmadığı yönünde duraksamalar olduğu bir muhakkaktır. Bu sorunun çözülebilmesi için; öncelikle teşhise dayanıklı belgeler getirtilip incelendikten, teşhise konu resmin arşive alınma tarihi ile teşhis tarihine göre de, sanığın fiziki görünümünü gözlemlenip, denetime olanak verecek şekilde duruşma tutanaklarına yansıtılıp olayın gerçekleştiği banka ve çevresinde bulunan suç tarihindeki kamera kayıtları, araştırılıp temini halinde incelendikten sonra delillerin bir bütün halinde takdiri gerekirken eksik inceleme ile yetinilip, 17.10.2007 günlü fotoğraf teşhis tutanağından başka cezalandırılmasına yetecek delillerin neler olduğu da denetime olanak verecek şekilde karar yerinde gösterilmeden, yerinde ve yeterli olmayan gerekçe ile yazılı şekilde karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir..."* şeklinde ifade edilmiştir⁶⁸.

⁶⁷ Tablo 1: Mağdurun, kendisine karşı suç oluşturan fiili gerçekleştiren şüphelinin görüntüsüne dair bilgisi, veri toplama aşamasında sahip olduğu algıya, duygularına ve hafızasının yeterliliğine bağlıdır. Çünkü bu bilgiler zaman içerisinde bozulmakta veya bilinçaltında bulunan bazı veriler nedeniyle kirlenmektedir. Mağdur, olayla ilgili ayrıntıları tamamı ile hatırlayamamaktadır. **ALBRIGHT**, Thomas, Identifying the Culprit: Assessing Eyewitness Identification, Washington 2014, s. 38.

⁶⁸ Y. 6. CD, 15.12.2014, E. 2012/990, K. 2014/22699 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

Konuya ilişkin AİHM ve Yargıtay kararlarında; şüphede kalınan teşhis işleminden elde edilen delillerin kullanılmaması gerektiği, şüpheden uzak delillerin elde edilmesi için tekrar yüzleştirme yapılması ve ardından bilirkişi raporu alınması önemle vurgulanmıştır. Bu bağlamda; soruşturma evresinde mağdurun, hatırlamadığı için bazı faileri fotoğraf üzerinden teşhis edememesine rağmen, kovuşturma evresinde aynı fotoğraf üzerinden teşhis etmesi neticesinde oluşan çelişkili durumlarda Yargıtay, kovuşturma aşamasında tanzim edilen teşhis tutanağına bağlı olarak karar verilmemesi ve çelişkinin giderilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Yüksek Mahkeme bir kararında bu hususu; *“Fotoğraf teşhis tutanağına göre müştekinin, kendisine gösterilen fotoğraflardan suça sürüklenen çocuk ...’ı kesin olarak teşhis etmesine karşın,...’ın yanında olan şahsın temyize konu olmayan diğer sanık ... veya sanık ... olduğunu, fotoğrafların birbirine benzemesi nedeniyle net olarak teşhis edemediğini, 3. şahsın 10 yaşlarında çocuk olduğunu, araç içindeki 4. şahıs olan şoförü ise hiç görmediğini belirtmesi, buna karşılık 28.09.2009 tarihli duruşmada sanıkları fotoğraflarından teşhis ettiğini ifade etmesi, sanığın ve diğer sanıkların üzerlerine atılı suçu her aşamada inkar etmeleri karşısında; müştekinin fotoğraf teşhis tutanağındaki beyanı ile duruşmadaki ifadeleri arasındaki çelişkiler giderilerek, gerektiğinde ikinci kez teşhis işlemine başvurulurak sonucuna göre sanığın hukuki durumunu belirlemek gerektiği ...”* şeklindeki tespitleriyle bozma nedeni olarak değerlendirmiştir.⁶⁹

Benzer şekilde, mağdurun fotoğraftan teşhis işlemi net bir şekilde yapmasına rağmen, sonraki canlı teşhis işleminde faili teşhis edememesi halinde de giderilmesi gereken bir çelişki oluşmaktadır. Bu hususta verilen bir Yargıtay kararında; *“Olay günü sabah saatlerinde yolda yürümekte olan müştekinin elinden cüzdanının çalındığı, müştekinin hazırlık aşamasında alınan ifadesinde kaçan şahsın fiziki özelliklerini ayrıntılı olarak anlattığı ve olaydan iki saat sonra emniyette yaptırılan çoklu fotoğraf teşhisi işlemi sırasında hiçbir tereddüde yer kalmadan sanığı kesin olarak teşhis ettiği, bu teşhis işlemi üzerine aynı gün yakalanan sanığın emniyet tarafından yaptırılan çoklu ve canlı teşhis işlemi sırasında bu sefer müşteki tarafından kesin olarak teşhis edilmediği, müştekinin kovuşturma aşamasında ise beyanının alınmadığı ve sanığın aşamalarda alınan savunmasında suçlamayı kabul etmediğinin anlaşılması karşısında;*

⁶⁹ Y. 2. CD, 15.09.2014, E. 2014/22144, K. 2014/20741 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

müştekinin beyanının alınarak, hazırlık aşamasında fotoğraf üzerinden ve canlı olarak yaptırılan teşhis işlemleri arasındaki çelişkinin giderilmesinden sonra delillerin bir bütün halinde değerlendirilmesi suretiyle sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri ...” gerektiği ifade edilmiştir⁷⁰.

Yargıtay’a göre birden fazla mağdurun bulunduğu olaylarda, tüm mağdurların ayrı ayrı faili teşhis etmesi ve buna ilişkin bir çelişkinin ortaya çıkmaması gerekir⁷¹. Ayrıca, birden fazla mağdurun bulunduğu olaylarda kural olarak bütün mağdurlar bakımından aynı teşhis yöntemi uygulanmalıdır.

İşlenen suçun tek delilinin kanuni sınırların dışına çıkılarak yapılan teşhis işlemi olması, kovuşturma evresinde ise teşhis eden ve teşhis edilen arasında yüzleştirme işleminin yapılmaması durumunda, teşhis işlemi neticesinde düzenlenen tutanağın hükme esas alınmaması gerekir. Bu hususta verilen bir Yargıtay kararında; *“Sanığın cezalandırılması için tek delil olarak kabul edilen teşhis işleminin PVSK Ek-6. maddesinde belirtilen yöntemlerle yapılmaması, duruşmada da yüzleştirmenin olmaması karşısında, yüzleştirme yapıldıktan sonra hüküm kurulması yerine usulüne uygun olmayan teşhis*

⁷⁰ Y. 13. CD, 17.01.2017, E. 2015/11845, K. 2017/132 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

⁷¹ Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararda; *“Sanık ... hakkında yapılan yargılama sırasında; katılanlar özetle önceki iddialarını tekrarlar birlikte, 16.09.2013 tarihli fotoğraf teşhis tutanağının altındaki imzaların kendilerine ait ve içeriğinin doğru olduğunu, 2 numaralı fotoğraftaki kişinin, paralarını alıp, kendilerine bıçak çeken sanık olduğunu beyan etmişler; buna karşın kendisine ulaşamadığı için hakkında çıkartılan yakalama emri sonrası mahkeme huzurunda alınan savunmasında sanık ‘... iddia edilen suç tarihinde ...İlçesi’nde çalıştığımı, katılanları tanımadığımı’ belirterek özetle inkara dayalı savunmada bulunup, 16.09.2013 tarihli fotoğraf teşhis tutanağı gösterilip, okunup, sorulduğunda; ‘kendisine gösterilen fotoğrafların, hiçbirisinin kendisine ait olmadığını’ söylemiş; yargılama sırasında katılanlar ile sanığın, SEGBİS üzerinden yaptırılan canlı teşhis işleminde katılanlardan ... 30.12.2015 tarihli celsede, ‘şu anda bana SEGBİS ekranında gösterilen şahıs bizi yağmalayan şahıstır. Bu şahıs olduğuna eminim’ şeklindeki beyanı ile sanığı teşhis etmiş, diğer katılan ... ise 27.05.2016 tarihli celsede ‘... olay tarihinde bana yağma eyleminde bulunan şahıs şu anda SEGBİS sisteminde bana göstermiş olduğunuz şahıs değildir. Ben bundan eminim’ şeklindeki beyanı ile kendisini yağmalayan şahsın huzurdaki sanık olmadığını belirtmekle; tüm bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde; katılanların, suçun faili konusunda şüpheye düştüklerine dair yukarıda açıklanan fotoğraf ve canlı teşhis işlemleri ile sanığın da, sadece tek ifadesinin alındığı mahkeme huzurunda inkâra dayalı savunmada bulunmuş olması ve SEGBİS aracılığıyla yaptırılan yüzleştirme işlemi sonucunda da katılanların beyanı arasında çelişki olması karşısında...”* şeklinde açıklamalarda bulunulmuştur. Y. 6. CD, 16.01.2017, E. 2016/5907, K. 2017/31 (Lexpera, Erişim Tarihi: 15.07.2024).

tutanağı esas alınarak yazılı şekilde hüküm kurulması..." hukuka aykırı bulunmuştur⁷².

B. Ses Teşhisi

Ses teşhisi ve bu işlemin uygulanma şekline ilişkin olarak mevzuatta herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle öğreti ve yargı kararları yol gösterici mahiyettedir. Uygulamada ses teşhis tutanakları delil olarak kullanılmaktadır⁷³.

Ses teşhisinin delil niteliği ise tartışmalıdır. Bir görüş, ses teşhisi yapmak için elde edilen ses kayıtlarını "belge delili" olarak nitelendirmektedir⁷⁴. Bu görüşün dayanağı, ses kayıtlarının okunamaması ve yazılı olmamasıdır. Buna göre, okunamayan ve yazılı olmayan her delil, belge delili olarak değerlendirilebilir. Başka bir görüş ise, ses teşhisinin belirti delili olduğunu, bu delil türünün değişikliğe açık olması nedeniyle taşıdığı sınırlı ispat gücünün, delilin keşfe tabi tutulması sonucunu doğurduğunu savunmaktadır⁷⁵.

Ses teşhisi, mağdurun faili fiziksel özellikleri bakımından tanımlayamadığı veya tespit edemediği hallerde kullanılan bir teşhis türüdür⁷⁶. Doğal olarak, ses teşhisinin yapılabilmesi için öncelikle mağdurun, failin sesine ve konuşmasına ilişkin bilgisinin olması gerekir.

Ses teşhisi, diğer adıyla "konuşma spektrofisi", sesin "spektrograf" adı verilen cihaz ile sese ilişkin görsel bir temsil aracına dönüştürülmesidir. Açığa çıkan ses grafiği, sesin düzeyini ve kelimeleri belirleme bakımından yol gösterici nitelik taşır. Bu yöntemde, sesler karşılaştırılır ve kayıtlarda birbirine karşılık gelen kelimeler seçilerek failin teşhis edilmesi sağlanır. Kayıttan 16 kelime seçilir ve seçilen kelimelerin kıyaslaması yapılır. Örneğin, ben, sen, bana, sana kelimeleri bu teşhis yönteminde yaygın olarak eşleştirme için kullanılmaktadır⁷⁷.

⁷² Y. 6. CD, 10.03.2022, E. 2021/15981, K. 2022/3219 (Uyap Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.07.2024).

⁷³ GÖKCEN/ BALCI/ ALŞAHİN/ ÇAKIR, s. 380.

⁷⁴ BIÇAK, s. 689.

⁷⁵ GÜNGÖR, s. 88.

⁷⁶ CARRACHER, Craig, Voice Identification Evidence, Legal Service Bull, 1991, s. 28.

⁷⁷ "Voiceprint Identification", Criminal Justice Systems Review, C. 2, 1974, s. 334-335.

Ses teşhisi yönteminin ceza muhakemesinde delil olarak kullanıldığı ilk dava *People v. Straeble* davasıdır. Bu davada, kumar oynandığına dair ihbarda bulunulan kolluğun baskın yapacağı kumarhaneye bir polis memuru tarafından önceden haber verilmiştir. Bunun üzerine haberi verdiği düşünülen polis memuru hakkında soruşturma başlatılmış, hakkında bu delil üzerine iddianame düzenlenip dava açılmıştır. Polis memurunun dinlenmesinin hemen ardından kayıt dinlenmiş ve spektrograf kayıtları gösterilmiştir⁷⁸.

Öğretide, ses teşhisi yönteminin parmak izi teşhisi yöntemi kadar güvenilir olduğunu ileri sürülmektedir. Buna göre; sesler, parmak izleri gibi eşsizdir ve benzetilemez⁷⁹. Yapılan testler ve deneyler neticesinde, kişilerin ergenlikten yaşlılığa ses tonlarında değişiklik oluşsa da grafiğinin değişmeyeceği değerlendirilmiştir. Daha sonra yapılan inceleme ve değerlendirmelerde ise bilim insanları, spektrografi sonuçlarının güvenilirliğinin parmak izi teşhisinde olduğu kadar yüksek olmadığı kanaatine varmıştır. Böylelikle, sesin değişmez olmadığı, aynı insanın farklı sesleri çıkarmasının mümkün olduğu, yani sesin benzersiz olduğuna dair değerlendirmenin hatalı olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin, iki konuşmacı benzer sesleri üretebilmektedir⁸⁰.

Ceza muhakemesinde ses teşhisi yöntemine başvurulması ve buna dayalı olarak karar verilmesinin önündeki diğer engeller; failin suç işlerken bilinçli olarak sesini değiştirmesi, fiziksel anlamda yaşamış olduğu değişimler, fısıltı ile konuşma ve sesteki tonlamanın değişimi olarak gösterilebilir. Fısıltı ile konuşan failin sesinin teşhisinin güvenilirliğinin büyük ölçüde azaldığı ve bu seviyedeki bir ses tonu ile teşhis işleminin gerçekleştirilebilmesi için normal bir teşhis için aranan tape uzunluğunun üç katı kadar olması gerektiği ileri sürülmüştür. Ayrıca tonlamadaki değişimin bir örneği olarak görülen kızginken çıkarılan ses

⁷⁸ "Voiceprint Identification", s. 333.

⁷⁹ Bilhassa, failin cinsiyetinden kaynaklı olarak değişen ses tonu, mağdurun hafızasında en belirgin şekilde tespit edilebilen unsur olarak görülmektedir. Zira çok bariz bir kadın veya erkek ses tonu, bireyin kim olduğunun tespiti noktasında yardımcı rol üstlenmektedir. Bkz. CLIFFORD, Brian R.: "Voice Identification by Human Listeners: On Earwitness Reliability", *Law and Human Behavior*, C. 4, S. 4, 1980, s. 382.

⁸⁰ "Voiceprint Identification", s. 336-338.

ile normal konuşma arasında ses teşhisi bakımından doğruluk oranı yarı yarıya düşmekte ve tespit zorlaşmaktadır⁸¹.

Ses teşhisinde değişiklik yaratabilecek bir başka husus; failin cinsiyeti ve konuştuğu dildir. Tanık veya mağdurun, suç işlediğinden şüphelenilen kişinin teşhisi noktasında hafızasında bulunan en temel bilgiler, kişinin cinsiyetine bağlı olarak değişen sesi ve konuştuğu dildir. Teşhis işlemi yapılırken, teşhisi yapanın hafızasında yer edenler temelde, ses ve dile ilişkin ayırt edici bilgilerdir. Ayrıca, tanığın veya mağdurun kendi dilinde teşhis işlemini doğru bir şekilde gerçekleştirmesi, daha önce hiç duymadığı dile kıyasla daha kolay olmakta ve kişiler daha net hatırlanmaktadır⁸².

Telefon konuşma kayıtları vasıtasıyla ses teşhisi işleminin gerçekleştirilmesi, yaygın bir şekilde kullanılan ve güvenilirliği yüz yüze ses teşhisine benzer olan bir yöntemdir. Yapılan incelemeler, telefon kayıtlarının dinlenmesi yoluyla delil elde edilmesi ve bu kayıtların teşhisinin, yüz yüze ses teşhisi ile farklılık arz etmediğini, mağdur ve tanığın aynı şekilde teşhis işlemini yapabildiğini göstermiştir⁸³. Ayrıca, bir sese maruz kalma süresinin uzaması⁸⁴, yani mağdurla yapılan görüşmenin

⁸¹ CLIFFORD, s. 380. Bu nedenle, Yargıtay kararına konu bir olayda, sanığın sesi önce fisıltı ardından yüksek tonlama ile ayrı ayrı dinletilmiştir: "02.03.2005 tarihli ses teşhis tutanağında; sanığın Jandarma Karakolunun idari kısım odasına alındığı, kapının aralık bırakılıp katılanın gizlice kapının önüne getirildiği, sanığın önce alçak sesle üç dakika kadar konuşturulup ardından tartışma ortamı hazırlanarak beş dakika kadar daha yüksek sesle konuşmasının sağlandığı, katılanın tereddütsüz şekilde 'Beni gasp ve darbeden kişinin sesi ile bana dinlettiğiniz ses aynıdır. Kesin eminim.' dediği, ardından sanığın iki şahısla birlikte yemekhanede katılana gösterildiği, katılanın 'Boy ve şekil olarak bu şahıs beni tabanca ile kafama vurarak darp etti. Bana ait para ve şahsi malzemelerimi gasp eden bu şahıstır. Ancak yüzünü görmedim. Ses, boy ve kalıp olarak eminim.' diyerek sanığı teşhis ettiği..." YCGK, 17.09.2019, E. 2018/623, K. 2019/551 (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.07.2024).

⁸² THOMPSON, Charles P.: "A Language Effect in Voice Identification", Applied Cognitive Psychology, C. 1, 1987, s. 129-130.

⁸³ YARMEYS, A. Daniel: "Voice Identification Over the Telephone", Journal of Applied Social Psychology, C. 21, S. 22, 1991, s. 1869.

⁸⁴ Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında; "Mağdure şikâyetini gündeme getirdiği 01.08.2006 tarihli dilekçesinden yaklaşık 6 ay sonra ilk kez sanık ...'a da suç isnadında bulunmuş ve bu kez iddialarını eşi ve eşinin kardeşlerinin tanıklığına dayandırmıştır. Ki bu iddia da mağdurun yakın akrabası tanıkların ses teşhisine dayanmaktadır. Mağdure kendisinin iki yıldır telefonla rahatsız edildiğini bildirdiği halde, sanığı sesinden tanımak suretiyle ortaya

daha uzun olması da telefon kaydı üzerinden gerçekleştirilen ses teşhisini, yüz yüze ses teşhisi kadar etkilemektedir. Süre uzadıkça, teşhis daha kolay hale gelmektedir⁸⁵.

Ses teşhisi yönteminden, parmak izi ve görüntü teşhisi yöntemlerine göre daha sınırlı bir alanda faydalanılsa da son yıllarda kullanımında artış görülmektedir. Ses kayıtlarının daha sonra yapılan yargılamada teşhis amacı ile kullanılması işlenen bazı suçlar bakımından oldukça elverişli bir yöntemdir. Örneğin, kişinin telefonla taciz edilmesi, bomba tehditleri veya yağma fiillerinde⁸⁶ kişilerin görüntüsüne ve parmak izine ulaşılması mümkün olmadığında söz konusu suçların faillerinin tespit edilmesinde zorluk yaşanmaktadır. Bu nedenle ses teşhisi bazı suçlarda, muhakeme sürecinde failin kimliğinin belirlenmesi bakımından güvenilir ve bazen esaslı delil niteliği taşımaktadır⁸⁷. **Bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi**

çıkan iddiaları ilk şikâyetinin ardından yaklaşık 6 aylık bir süre geçtikten sonra husule gelmiştir. Yine suçun işlendiği uzunca bir süre boyunca sanığı önceden tanıyan mağdur ve yakın akrabalarının bu uzun süre boyunca sanığı sesinden teşhis edip gündeme getirmeleri olanaklı bulunduğu halde bu yöndeki iddialarını ilk kez bu tarihte dile getirmişlerdir..." şeklindeki tespitlere yer verilmiştir. Y. 4. CD, 05.11.2015, E. 2015/21397, K. 2015/37260 (Erişim Tarihi: 06.07.2024)

⁸⁵ YARMEYS, s. 1874

⁸⁶ "Ceza muhakemesi hukukunda serbest delil sistemi geçerli olduğundan teşhis, uygulamada özellikle yağma gibi bir kısım suçlarda yaygın biçimde başvurulmuş beyana dayalı bir delildir. Yağma suçlarında eylemin sabit olup olmadığı hususu somut olayda da olduğu gibi çoğu zaman yalnızca mağdurun anlatımlarından hareket edilerek ulaşılan delillerle belirlenebilmektedir. Bu nedenle mağdur anlatımlarının doğruluğunun, elde edilen diğer deliller de değerlendirilerek her türlü şüpheden uzak bir şekilde ispatı gerekir. Teşhise dayalı olarak sanığın mahkûmiyetine karar verilebilmesi için teşhisin her türlü şüpheliyi ortadan kaldıracak şekilde gerçekleştirilmesi zorunludur." YCGK, 17.09.2019, E. 2018/623, K. 2019/551 (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.07.2014); "Suç konusu ve/veya alet olayın bir parçası iken, olay yerinde kalan her türlü iz ve eser, belirti delil olup, olayı temsil eden dolaylı delildir. Yağma olaylarında genelde tanık yoktur, bu nedenle mağdurun beyanı ve teşhisi önemlidir." Y. 6. CD, 05.02.2014, E. 2013/26246, K. 2014/3298 (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.07.2024).

⁸⁷ Yargıtay'ın vermiş olduğu aşağıdaki kararda teşhis işlemi yargılamada esaslı delil olarak kullanılmıştır: "Olay tarihinde sanık ...'in, mağdurun aradığı marketin yerini göstermek bahanesiyle mağdurun sevk ve idaresindeki araca binerek, cebinden çıkardığı tabancayı göstermek suretiyle 55,00 TL parasını aldığı, mağdurun olayı kolluk kuvvetlerine bildirmesi üzerine aynı gün akşam saatlerinde sanığın başka bir yağma olayı nedeniyle kovalamaca sonucunda yakalandığı, üst aramasında ise kurusıkı tabanca ele geçirildiği, aynı gün mağdura yaptırılan canlı teşhis işlemi ve ses teşhis işlemi sonucunda, sanığı kesin ve net olarak teşhis ettiğinin dosya kapsamından anlaşılması karşısında; mağdurun sanığı suçtan kurtarmaya yönelik mahkeme beyanına itibar edilerek, nitelikli yağma eyleminden mahkûmiyeti yerine,

ve elde edilen delillerin hukuka uygunluğunun sağlanması için ses teşhisi işlemi için de gerekli şartların açıkça düzenlenmesi, hâkim güvencesinden yoksun bırakılmaması, süreci gerçekleştiren görevlilerin usulüne uygun şekilde hareket etmelerinin sağlanması, sesi teşhis edilen kişiye gerekli itiraz yollarının açık tutulması ve bilimsel incelemenin gerekli teknik araçlar kullanılarak gerçekleştirilmesi gerekir.

Görüntü teşhisinde olduğu gibi, ses teşhisinde de dikkat edilmesi gereken, mağdurdan öncesinde alınan bilgiler doğrultusunda birden fazla benzer kişinin sesinin eşit sürede dinletilmesinin sağlanmasıdır.

AİHM *Boteal/Romanya*⁸⁸ kararında; “Ulusal mahkemenin yapmış olduğu yargılamada, duruşmada dinletilen kayıtlara dayalı olarak yapılan teşhis işleminin ardından mağdurun faili teşhis etmesi üzerine, sanıkların buna ilişkin itirazlarını belirtmeleri halinde yapılması gerekenin bu hususta bilirkişi raporu alınması, teşhis işleminin profesyonel bir şekilde bağımsız bir bilirkişi tarafından tamamlanması, kaydın bunu almaya yetkili bir kişi tarafından oluşturulması, örneğin, kayıtların alınmasına karar verilmesi yetkisi hâkimde ise savcının buna ilişkin kararı vermemesi gerektiği belirtilmiştir.” şeklindeki açıklamalara yer verilerek, ses kayıtlarının duruşma esnasında dinlenmesi, sanığın kayıt-

kanıtların takdirinde yanılıya düşülerek yerinde ve yeterli olmayan gerekçe ile yazılı şekilde beraat kararı verilmesi...” Y. 6. CD, 14.01.2020, E. 2017/1419, K. 2020/66 (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.07.2024). Yargıtay, vermiş olduğu bir kararda, yapılan teşhis işleminde sesin tanınmaması nedeniyle şüpheden sanık yararlanır ilkesi doğrultusunda karar vermiştir: “Mahkemeye tüm dosya kapsamına göre; sanığın atılı suçlamayı kabul etmeyerek üvey kızı ... tarafından ... numaralı hattın kullanıldığını belirttiği, tanık olarak dinlenen ...'nin de bahse konu numarayı kullandığını kabul ettiği, ancak bahse konu mesajların kendisi tarafından çekilmediğini söylediği, tanıklar...’ın da sanık beyanlarını doğruladığı, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının cevabi yazısı ekinde bulunan HTS kayıtlarından 0534 585 ** ** numaralı hat kullanıcısı ile olay tarihine yakın tarihlerde görüşme yapan soruşturma sırasında dinlenen ve bilgisi olmadığı için kovuşturma aşamasında tekrar dinlenmeyen tanıkların bahse konu hattın kim tarafından kullanıldıklarını bilmediklerini ve sanığı tanımadıklarını beyan ettikleri ve katılan mağdurenin babası olan tanık ...'nin mesaj çekme olayından sonra sanıkla telefonda görüştüğünü söylemesi nedeniyle yapılan ses teşhisi işleminde tanığın sanığa ait ses kaydının olay tarihine yakın tarihlerde görüştüğü ve mesajı çektiğini düşündüğü kişiye ait olmadığını belirtmesi karşısında şüpheden sanık yararlanır ilkesi uyarınca atılı suçun sanık tarafından işlendiği sabit olmadığından beraatine...” Y. 9. CD, 18.05.2023, E. 2021/19871, K. 2023/3253 (Lexpera, Erişim Tarihi: 17.07.2024).

⁸⁸ AİHM, 10.03.2014, *Boteal/Romanya* kararı, Başvuru No: 40872/04, § 31-44.

taki sesi dinleme imkânına sahip olması, teşhis edenin sanığın sesi ile kayıttaki sese ilişkin benzerlik hususunda tereddütsüz bir şekilde hareket etmesi ve ilgili kaydın oluşturuluş biçiminin ulusal mevzuatta öngörülen güvenceler bakımından eksiklik taşımaması gerektiği hususları vurgulanmıştır.

Teşhis işlemini yaptıran merciin buna yetkili olması, teşhis işleminin hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi ve hukuka uygun delil elde edilmesi bakımından zorunlu bir koşuldur. Yargıtay bir kararında; *“Sanık hakkında güveni kötüye kullanma suçundan şikayette bulunulduğu ve bu kapsamda müştereklerin bildirdiği ve sanığa ait olduğunu söyledikleri cep telefonu numarasının zabıt katibi tanık ... tarafından arandığı, adliyeden arandığını söyleyip adres ve kimlik bilgilerini istediği, sesi hoparlöre verilen şahsın katılanın adını ve katılana ait olmayan bir adres verdiği, müştereklerin ve tanık ...'nin sanığı sesinden teşhis ettiği şeklindeki olayda, tanık ...'in savcılık beyanında, sanığın katılana ait kimlik numarasını bildirdiğini ifade etmesine rağmen 06.05.2014 tarihli görüşme tutanağında bu hususun yer almadığı, ayrıca 5271 sayılı CMK'ya göre zabıt katibinin adli kolluk yetki ve görevinin bulunmadığı, aynı Kanun'un 157.maddesi ve devamında belirtilen soruşturma usul ve esaslarına uygun olmayan işlemlerin delil kabul edilerek yargılamaya devamla karar verildiği gözetilerek, atılı suçun yasal unsurları oluşmadığından sanığın beraatına karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi...”* şeklindeki tespitlere yer vermek suretiyle teşhis işlemini yaptırmaya yetkili merciin öneminde işaret etmiştir⁸⁹.

Belirtmek gerekir ki; teşhis işlemi açısından mevzuatta yer alan kuralara riayet edilmemesi bazı AİHM kararlarında doğrudan ihlal sonucunu doğurmamıştır. Örneğin, *Khan/Birleşik Krallık* davasında AİHM; *ses teşhisi yapmak için oluşturulan kayıtların telefon görüşmelerinin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi suretiyle elde edildiğini, kayıtların tek delil olduğunu ve buna dayanılarak mahkûmiyet kararı verildiği hallerde, kararın doğrudan Sözleşme'nin 6. maddesindeki hakkaniyet gereklerine aykırılık oluşturmayacağını, ancak bir bütün olarak yargılamanın değerlendirilebileceğini açıklamıştır*⁹⁰.

⁸⁹ Y. 16. CD, 10.09.2015, E. 2015/4696, K. 2015/2434 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

⁹⁰ AİHM, 12.05.2000, *Khan/Birleşik Krallık*, Başvuru No: 35394/97, § 34.

Mahkeme *Boteal/Romanya* kararında⁹¹ da; “ses teşhisinin tek delil olarak kullanılmasının ve bu delilin hukuka aykırı olmasına rağmen mahkeme kararında mahkûmiyet hükmünde esas alınmasının Sözleşme’nin 6.maddesine aykırılık oluşturmayacağı, bir bütün olarak yargılamanın değerlendirilmesi gerektiği, ancak başvuruçunun Sözleşme’nin 6.maddesinin ihlal edildiğine dair iddiasında haklı olduğu, zira mahkemenin sanığın, sesin kendisine ait olmadığına dair iddiasını göz önünde bulundurmaması ve alınan bilirkişi raporunu görmezden gelmesinin kabul edilemez olduğu” tespitlerinde bulunmuştur.

AİHM *Beraru/Romanya* davasında ise “ses teşhisinin yapıldığı telefon kayıtlarının hukuka uygun bir şekilde elde edilmediğini, kaydı almaya yetkili makamın taraflı olan savcılık değil, mahkeme olması gerektiğini, önce tek hâkimle yapılan yargılamaya sonradan ikinci bir hâkimin dâhil olduğunu, ikinci hâkimin, sanığın teşhise konu kayıtlara olan itirazlarını ve kayıtları incelemeyeceğini, ses kayıtlarının kendisine ait olmadığına dair itirazı kapsamında bilirkişi raporu alınması gerektiğine dair talebin önce kabul edilip sonra rapor alınmasına ihtiyaç bulunmadığına karar verildiğini, sanığın avukatının kayıtlara ulaşma talebinin reddedildiğini ve dosya inceleme hakkının tanınmadığını dikkate alarak bu şekilde gerçekleştirilen yargılamanın bir bütün olarak adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine” karar vermiştir⁹².

Teşhise işlemine yönelik şüphenin doğduğu hallerde, bilirkişi incelemesi yaptırılmalıdır. Teşhis işleminin doğru şekilde yapılmaması veya yapıldıktan sonra şüphenin ortaya çıkmasına rağmen tekrarlanmaması halinde mahkemenin bu hususu araştırması gerekir. Yargıtay’ın bir kararında konuya ilişkin olarak; “Katılanların soruşturma evresinde, yüzleri görünmeksizin sadece göz, alın ve burun yapısından sanıklardan ...’i teşhis etmeleri, sanık ...’i ise sesinden teşhis etmiş olmaları, ancak kovuşturma evresinde sanuklarla aynı oturumda hazır bulundurulmuş yakınların, kendilerine yönelik yağma eylemini gerçekleştiren kişilerin sanıklar olduğuna ilişkin kesin bir teşhise yönelik anlatımlarının bulunmaması karşısında; olay yerinde konuşlandırılmış güvenlik kamera kayıtlarına yansımış görüntülerdeki şahısların biyometrik özellikleriyle, sanukların arşivlenmiş, yoksa hâlihazırdaki, reel biyometrik özellikleri

⁹¹ AİHM, 10.03.2014, *Boteal/Romanya* kararı, Başvuru No: 40872/04, § 31-44.

⁹² AİHM, 18.03.2014, *Beraru/Romanya*, Başvuru No: 40107/04, § 63-81.

bağlamında bir karşılaştırma yapılması için Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesi Başkanlığı'ndan uzman görüşü içeren rapor aldırılması gerektiğinin gözetilmemesi..." şeklindeki tespitlere yer verilmiştir⁹³.

Yargıtay, kişinin telefonda aranarak taciz edilmesi şeklinde suçun işlendiği bir olayda, teşhis işleminin de aynı yöntem kullanılarak gerçekleştirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Buna göre; "Katılan 16.03.2005 tarihli şikâyet dilekçesinde 09.03.2005 tarihinden itibaren sürekli şekilde ev telefonunun arandığını ileri sürdüğünden, bu tarihlere ait görüşme kayıtlarının ilgili kurumdan istenip sanığın kullandığı telefonda arama yapıp yapılmadığının belirlenmesi, ayrıca sanığın büfesinde bulunan telefonda katılana ait telefonun arandığının tespit edilmiş olması ve katılanın eşi tanık P.'nin de konuşulanları duyduğu yönündeki beyanları da nazara alınarak, sanık ve diğer manken kişiler ile katılan ve tanık P. arasında karşılıklı telefon konuşması suretiyle ses teşhisi yaptırılıp arayan kişinin sanık olup olmadığı hususları saptandıktan sonra hukuki durumun tayin ve takdiri gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması ..." bozmayı gerektirmiştir⁹⁴.

C. Parmak İzi Teşhisi

Parmak izi teşhisi, suç işleyen failin tespiti için kullanılan ve izin doğru bir şekilde elde edilmesi durumunda güvenilir sonuçlar veren bir işlemdir. Parmak izi, olaydan geriye kalan bir iz olduğundan ve eşleştirme yapılmadığında tek başına sonuç vermediğinden belirti niteliği taşımaktadır. Elde edilen parmak izinin bilirkişi marifetiyle incelenmesi söz konusu olduğundan şahsa ait bir "belirti delili" olduğu kabul edilmektedir⁹⁵.

Parmak izinin bir teşhis yöntemi olarak kullanılması, günümüz dünyasında zaman içerisinde meydana gelen gelişmelerin neticesinde olmuştur. Eski zamanlarda, kişilerin teşhis edilmesinin sağlanması için "dövmeleme" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, işlenen suçun ağırlığına göre kişilerin vücudunda özel izler bırakılmıştır. Bu izler acımasız

⁹³ Y. 6. CD, 12.07.2018, E. 2015/8694, K. 2018/5283 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

⁹⁴ Y. 5. CD, 24.06.2010, E. 2006/8980, K. 2010/3901 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

⁹⁵ ÜNVER, Yener/ HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2020, s. 586; Parmak izini, ayrı bir delil olarak kabul eden görüş için bkz. BIÇAK, s. 513; TURHAN, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 177.

araçlar kullanılarak oluşturulmuştur. Böylece failin daha önce hangi suçta işlediği bilinebileceği gibi bir suçun kim tarafından işlenmiş olabileceğine dair tahminde bulunma olasılığı da oluşturulmuştur⁹⁶.

Parmak izinin teşhiste kullanılması başlangıçta ticari amaçla gerçekleştirilmiş ve ticari belgelerde taklit ve sahteciliğin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Daha sonraları ise izlerin suç işleyen failerin tespit edilebilmesi için de kullanılabilirliğine ve bu tespitin yapılması için bir sistemin kurulması gerektiğine işaret edilmiştir. Böylelikle, parmak izi sayesinde suçluların tespit edilmesi hususunda hızlı bir ilerleme kaydedilmeye başlanmıştır⁹⁷.

Bugün parmak izinden dünyanın birçok yerinde farklı alanlarda yararlanılmaktadır. Ceza hukukunda suçun failini tespit etmek amacıyla kullanılmasının yanı sıra, güvenliğin üst seviyede sağlanması gereken yerlere giriş-çıkış yapılırken, bazı özel bankacılık işlemleri gerçekleştirilirken parmak izinin denetlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan parmak izinin alınmasında, güvenli ve hızlı bir sisteme sahip olunmasının önemi büyüktür⁹⁸.

Parmak izi, diğer teşhis yöntemlerinde yararlanılan ses ve görüntü araçlarının aksine bir insanın doğumundan ölümüne kadar herhangi bir dönemde değişiklik göstermediği için en güvenilir teşhiste bulunma aracı olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, parmak izi görüntü ve sesteki farklı bir şekilde ayırt edicilik sağladığından, yani bir kişinin parmak izinin diğer kişinin parmak izi ile aynı olmaması nedeniyle özellik taşıyan bir delil türü olarak karşımıza çıkmaktadır⁹⁹.

Parmak izi, teşhis yöntemleri arasında en güvenilir sonuçları sunan yöntemdir. Zira olay yaşanırken faili tam anlamıyla teşhis edebilecek şekilde gören mağdur veya tanığı bulma noktasında zorluk yaşanmaktadır. Ayrıca, olaydan geriye kalan izler genel olarak failin parmak izi, ayak izi,

⁹⁶ "The Science of Fingerprint Identification", The American Journal of Police Science, C. 2, S. 4, 1931, s. 304.

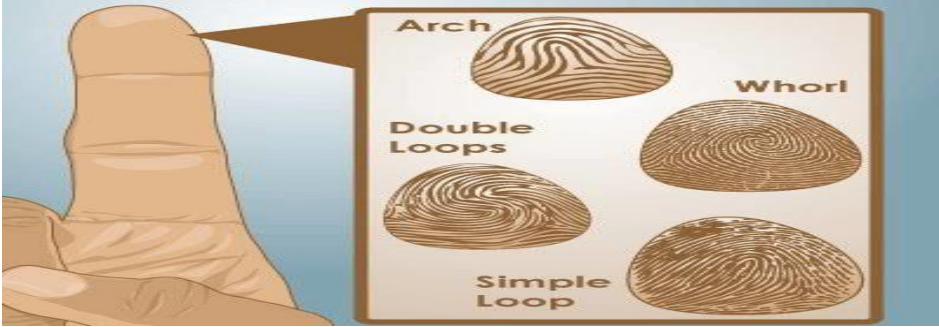
⁹⁷ "The Science of Fingerprint Identification" s. 303.

⁹⁸ SZEKELY, Eva Nikodemusz/ SZEKELY, Vladimir: "Image Recognition Problems of Fingerprint Identification", Microprocessors and Microsystems, C. 17, S. 4, 1993, s. 215.

⁹⁹ "The Science of Fingerprint Identification." s. 304.

saç teli gibi bireysel özelliklerini ortaya koyabilecek niteliktedir¹⁰⁰. Bunun yanı sıra, failin, suçu işlediğine dair gerçekliği yalanlama veya sessiz kalma gibi davranışları sergilemesi mümkün iken; parmak izi teşhisinde, failin değiştiremediği, yalanlayamadığı veya sessiz kalamadığı bir gerçeklik mevcuttur¹⁰¹.

Bilimsel olarak tespit edilen dört tür parmak izi bulunmaktadır ve bu izler, teknolojik gelişmeler sayesinde kolaylıkla tespit edilebilmektedir¹⁰². Tıp bilimindeki karşılığıyla parmak izi türleri “*arches, loops, whorls and composites*” şeklinde ifade edilmektedir¹⁰³. “*Arches*” modeli parmak izinde, parmak izindeki mevcut çıkıntılar bir uçtan diğer uca doğru uzanmakta ve karşılaşmamaktadır. “*Loops*” modeli parmak izinde, çıkıntılar geriye doğru birbirine uzanmakta ve delta şekli almaktadır. “*Whorls*” modeli parmak izinde, birden fazla delta ve en az bir tam dönüş yapan çıkıntılar mevcuttur. “*Composites*” modeli parmak izinde ise “*arches, loops ve whorls*” modeli parmak izlerinin kombinasyonu söz konusudur¹⁰⁴.

¹⁰⁰ FRANKEL, Harold, Homicide Investigation: A Pocket Companion for the District Attorney, Lawyer and Detective with Complete Digest of Evidence Pertaining to Homicide, London 1931, s. 24.

¹⁰¹ CLARENCE, s. 815.

¹⁰² Bu yöntemin güvenilirliğini engelleyen bazı faktörler de gündeme gelebilir. Örneğin, suç işlendikten sonra failde bir deri hastalığı oluşmuş ise parmak izleri bulanıklaşır. Yine, parmakta meydana gelen kesik nedeniyle izin tespiti zorlaşabilir. Detaylı bilgi için bkz. FRANKEL, s. 26.

¹⁰³ Bu izler çeşitli şekil ve modeller esas alınarak isimlendirilmiştir. Bkz. FRANKEL, s. 24.

¹⁰⁴ FRANKEL, s. 24.

Tablo 2¹⁰⁵

Parmak izleri, kişinin parmağını mürekkebe batırması ve bir uçtan diğer uca doğru bastırarak ve yuvarlayarak alınması nedeniyle mürekkeplenmiş, diğer bir deyişle yuvarlanmış parmak izi olarak isimlendirilmektedir. Bu şekilde parmak izinin alınması yönteminde, on parmağın ve avuç içlerinin tamamının izinin alınması nedeniyle kişinin kimliği de aynı anda teşhis edilebilir hale gelmektedir¹⁰⁶.

Kişisel verilerin hukuka aykırı bir şekilde depolanması veya paylaşılması söz konusu değilse ve elde edilme aşamasında bireye işkence ve benzeri gibi zorlayıcı müdahaleler gerçekleştirilmediyse parmak izinin delil olarak kullanılması mümkündür. Ayrıca, beyan delillerinin aksine parmak izinin tek bir noktasının dahi değiştirilememesi, delilin güvenilirliği bakımından önem taşımaktadır¹⁰⁷.

Parmak izi delilinin yargılamada kullanılması için, izin tam anlamıyla tespit edilmesi gerekir. Parmak izi tam olarak tespit edilemiyor veya yarım halde kalmışsa kullanılmaması ve hükme esas alınmaması gerekir. Nitekim AİHM *Alekseyeva/Rusya* kararında, *cinayette kullanıldığı iddia edilen bıçağın yüzeyinin engebeli olması ve suçu işleyen faile ilişkin parmak izinin elde edilebilecek boyutta olmaması nedenleriyle parmak izi teşhisinin yapılmasının uygun görülmemesine dair ulusal mahkeme kararını Sözleşme'nin 2. maddesine aykırı bulmamıştır*¹⁰⁸. O halde, sanık hakkındaki mahkûmiyet kararına esas alınabilmesi için teşhise elverişli bir parmak izinin bulunması gerekir. Nitekim bir Bölge Adliye Mahkemesi kararında konuya ilişkin

¹⁰⁵ Tablo 2 bkz. <https://www.slideshare.net/slideshow/biology-form-5-chapter-6-variation-61/38294851> (Erişim Tarihi: 16.07.2024).

¹⁰⁶ LAWSON, F. Tamara: "Can Fingerprints Lie: Re-Weighing Fingerprint Evidence in Criminal Jury Trials", *American Journal of Criminal Law*, C. 31, S. 1, 2003, s. 10.

¹⁰⁷ Tıp biliminin gelişmesi ile plastik cerrahların parmak derisi üzerinde bazı müdahalelerde bulunarak parmak izini değiştirebilecekleri iddiası ortaya atılmıştır. Müdahaleler her ne kadar değişikliği sağlasalar da her parmak üzerinde (hem el hem ayak parmakları) bu işlemin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Ayrıca, cerrahi müdahalelerde az da olsa müdahalenin yapıldığına dair bir yara izi veya kesik görüntüsü kalmaktadır. Bu nedenle ortaya atılan bu iddianın tümüyle bir geçerliliği bulunmamaktadır. Yine, parmak ucunda bulunan sürtünme derisi vücudun yalnızca bu bölümünde değil, birçok bölümünde bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. CLARENCE, s. 815.

¹⁰⁸ AİHM, 19.12.2013, *Alekseyeva/Rusya*, Başvuru No: 22490/05, § 57.

olarak; “ATM’ye ait kamera görüntülerinde sanığın suça konu aparatı ATM’ye taktığına ilişkin herhangi bir görüntünün bulunmaması, yapılan parmak izi incelemesinde de aparat üzerindeki parmak izlerinin teşhise elverişli olmaması dikkate alındığında, sanığın atılı suçu işlediğine dair; somut, yeterli ve inandırıcı delil elde edilemediğinden maddi hakikate ulaşılamamış hukukun evrensel prensibi olan ‘şüphe sanık lehine değerlendirilir’ ilkesi de nazara alınarak sanığın CMK’nın 223/2-e maddesi gereğince beraati yerine mahkûmiyetine ilişkin hüküm kurulmasının hukuka aykırı olduğu anlaşılmıştır.” şeklindeki açıklamalara yer verilmiştir¹⁰⁹.

Parmak izi teşhisinin depolanma şekli, delilin kullanılmasında ortaya çıkan dezavantajlardan biridir. Parmak izi, teşhis yöntemleri içerisinde her ne kadar güvenilir görülse de AİHM tarafından her koşulda depolanabilir bir veri olarak kabul edilmemektedir. Mahkeme’nin M.K./Fransa kararında bu husus vurgulanmış; parmak izinin suç işlediğinden şüphelenilen ancak hakkında mahkûmiyet kararı verilmemiş bir kişi açısından depolanmaması gerektiği, parmak izinin depolanabileceğine dair mevzuat hükümlerinin açık ve öngörülebilir olmasına rağmen, devletin temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması noktasında takdir hakkını kullanması bakımından önemli bir sınır aşımı yapıldığı, bu durumun kişilerin özel hayatına saygı hakkını demokratik toplum gerekleriyle bağdaşmayacak şekilde aştığı ve orantısız bir müdahale olarak görüldüğü tespitlerinde bulunulmuştur¹¹⁰.

Mahkeme, P.N./Almanya kararında da; “Parmak izinin alınması ve depolanması işleminin özel hayatın gizliliğine saygı hakkına müdahale teşkil ettiğine ve bu şekildeki müdahalelerin kanunla öngörülseler dahi depolandıktan sonra ne zaman silineceklerine dair düzenleme bulunmaması durumunda kabul edilebilir olmayacağına, yapılacak bu tür müdahalelerin somut olayla sınırlı bir şekilde gerçekleştirildikten sonra müdahalenin öngörülemez bir şekilde genişletilmemesi gerektiğine” karar vermiştir¹¹¹.

¹⁰⁹ İzmir BAM, 14. CD, 01.03.2019, E. 2019/912, K. 2019/803 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

¹¹⁰ AİHM, 18.04.2013, M.K./Fransa, Başvuru No:19522/09, § 46.

¹¹¹ AİHM, 11.06.2020, P.N./Almanya, Başvuru No: 74440/17, § 73.

Parmak izlerinin tutuldukları sistemde ortaya çıkan hatalar da bu teşhis yönteminin güvenilirliğini azaltmaktadır. Örneğin, Yargıtay kararına konu bir olayda, başkasına ait kimlik bilgilerini kullanan şahıstan alınan parmak izinin sisteme kaydedilmesi sonrasında, somut olayla ilgisi olmayan bir başka kişinin sanık konumuna getirilmesi isabetsiz bulunmuştur. Karara göre; *“Otomatik parmak izi teşhis sistemi veri tabanında Ş. Ç. olarak geçen kişi ile dava dosyasındaki sanığın aynı kişi olup olmadığının tespiti amacıyla sanığın ve kardeşi Ö. Ç.’nin parmak izlerinin alınıp müştekiye ait evde ele geçirilen parmak izleri ile karşılaştırmasının yaptırılmasından sonra sonuca göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi...”* bozmayı gerektirmiştir¹¹².

Yargıtay kararlarında; otomatik parmak izi teşhis sisteminde zaman zaman başka kimliklerle kayıtlı olan kişilere ait parmak izleriyle karşılaştırılması nedeniyle, parmak izlerinin sistemde kayıtlı olan kişiye ait olup olmadığının tespitinin ardından, uyuşma söz konusu ise bilirkişi incelemesi yaptırılması gerektiği kabul edilmektedir. Örneğin; *“Katılanın evinde parfüm kutusu üzerinden elde edilen parmak izinin otomatik parmak izi teşhis sisteminde kayıtlı parmak izi ile karşılaştırma yapıldığında suça sürüklenen çocuğa ait olduğunun bildirilmesi karşısında; suça sürüklenen çocuğun parmak izi örnekleri alınarak, olay yerinden elde edilen parmak izleri ile uzman bilirkişiye karşılaştırmasının yaptırılarak suça sürüklenen çocuğa ait olup olmadığının araştırılıp sonucuna göre delillerin bir bütün halinde değerlendirilerek suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik inceleme sonucu yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesi...”*¹¹³ bozmayı gerektirmiştir.

Otomatik parmak izi teşhis sisteminde karşılığı bulunmayan parmak izlerinin söz konusu olması halinde, bu parmak izlerinin sanıklara ait olup olmadıklarının tespiti için de bilirkişi incelemesi yaptırılmalıdır. Nitekim Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararda; *“Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğüne düzenlenen 30.09.2012 ve 22.10.2012 tarihli ekspertiz raporlarında; suç konusu esrarın bu-*

¹¹² Y. 13. CD, 27.10.2014, E. 2014/5604, K. 2014/29609 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

¹¹³ Y. 13. CD, 11.09.2019, E. 2019/6295, K. 2019/12247 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

lunduğu siyah renkli poşetler üzerinde otomatik parmak izi teşhis sisteminde karşılığı bulunmayan 1 adet teşhise elverişli parmak izi olduğunun belirtilmesi ve tespit edilen bu izin sanıklar A. ve A.'ya ait parmak izleriyle karşılaştırmasının yapılmamış olması karşısında; sanıkların yöntemine uygun şekilde parmak izleri aldırılarak, poşetler üzerinde tespit edilen parmak izinin sanıklar A. ve A.'ya ait olup olmadığı konusunda uzman bir kurum veya kuruluştan rapor alınması¹¹⁴ gerektiği açıklanmıştır.

Parmak izinin ne kadar süreyle bir cisim üzerinde kalabildiğinin tespiti de önem arz etmektedir. Yargıtay'ın bu hususta vermiş olduğu bir kararda, parmak izi ile ilgili olarak herhangi bir şüphenin bırakılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Karara göre; "Sanığın suç tarihinde kullandığı cep telefonu hatlarının tespit edilerek olay günü hangi baz istasyonlarından sinyal aldığı araştırılarak yine ekspertiz raporunu düzenleyen kurumdan herhangi bir obje üzerindeki parmak izinin ne kadar süre ile kalabileceği hususu ile sanık ve müştekiden satılan fotoğraf makinesinin sanığın parmak izinin çıktığı kutu içinde satılmış olup olmadığı sorularak sonuca göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi..." bozmayı gerektirmiştir¹¹⁵.

Zaman zaman birden fazla parmak izinin aynı yerde bulunması söz konusu olduğunda bu parmak izlerinin tamamının incelenme konusu yapılması gerekir. Nitekim bir Yargıtay kararında; "Şikayetçiye ait ikamet içeresinden elde edilen parmak izlerinin otomatik parmak izi teşhis (afıs) sisteminde kayıtlı parmak izleri ile karşılaştırmasının yapılması sonucunda içlerinden birinin diğer sanık ...'e ait olduğunun belirlenmesi üzerine ulaşılan diğer sanık ...'ün suçları sanık ... ile birlikte işlediğini ikrar etmiş olmasına karşılık sanık ...'ün tüm aşamalarda atılı suçları işlemediğini ifade etmiş olması karşısında; öncelikle sanık ...'ün parmak izi örneklerinin alınması ve olay yerinden alınıp kime ait olduğu belirlenemeyen dört adet parmak izinin uzman bilirkişiye karşılaştırmasının yaptırılarak sanık ...'e ait olup olmadığının araştırılıp, sonucuna göre delillerin bir

¹¹⁴ Y. 10. CD, 14.05.2015, E. 2014/9059, K. 2015/31447 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

¹¹⁵ Y. 13. CD, 11.12.2014, E. 2014/15917, K. 2014/35598 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

bütün halinde değerlendirilerek sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik inceleme sonucu yazılı şekilde sanığın mahkumiyetine dair kararlar verilmesi..." hukuka aykırı bulunmuştur¹¹⁶.

SONUÇ

Ceza muhakemesi hukukunda şüpheli veya sanığın "kişi" olarak tespiti amacıyla başvuru olan bir delil elde etme yöntemi olarak teşhis, farklı yöntemlerle yapılmakta ve bu yöntemler güvenilirlik seviyesine bağlı olarak sınıflandırılmaktadır. Yüz yüze veya fotoğraf teşhisi ile giysi ve kişisel eşyalar kullanılarak gerçekleştirilen teşhis daha az güvenilir bulunan yöntemler olarak değerlendirilirken; parmak, ayak, dudak ve kulak izi teşhisi, diş teşhisi veya iskelet ve saç teşhisi gibi yöntemler ise daha güvenilir yöntemler olarak ön plana çıkmaktadır.

Türk hukukunda yüz yüze teşhis ile fotoğraf teşhisi diğer teşhis türlerinden farklı olarak mevzuatta özel olarak düzenlenmiş olan teşhis türleridir. Yürürlükteki mevzuata göre; yüz yüze teşhis haricinde, failin teşhisi yalnızca fotoğraf kullanılması yolu ile mümkün olup video görüntülerinden veya el ile çizilen resimlerden teşhis söz konusu değildir.

Yüz yüze teşhis üzerine düzenlenen teşhis tutanağı, resmi olarak tutulan bir belge olup bu yolla elde edilen delil, belge delili olarak kabul edilirken; fotoğraf teşhisi kanaatimizce bir belirti delili olarak dijital verilerin yapısı kolaylıkla değiştirilebileceğinden birlikişi incelemesini gerektirmektedir. Yargıtay'a göre de; sadece fotoğraf teşhisi üzerinden mahkûmiyet hükmü kurulması mümkün değildir.

Teşhis işleminin yapılabilmesi için, şüphelinin gözüne alınmış olması bir ön koşul olarak aranmaktadır. Ayrıca, gözüne

¹¹⁶ Y. 6. CD, 23.03.2021, E. 2020/7294, K. 2021/5696 (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.07.2024).

alınan şüphelinin, suçu işleyen faille aynı kişi olup olmadığının belirlenmesi bakımından teşhis işlemine başvurma mecburiyetinin bulunması gerekir.

Teşhise hazırlık işlemlerinin usulüne uygun bir şekilde yürütülmesi, elde edilecek olan delillerin sıhhati açısından önemlidir. Teşhisten önce mağdur ve tanığın teşhis edeceği kişi ile ilgili bilgileri mutlaka ayrıntılı bir şekilde ve yazılı olarak vermesi gerekir. Ayrıca, alınan bilgiler doğrultusunda, şüphelinin de aralarında bulunduğu teşhis işlemine katılan kişilerin özelliklerinde buna uygun değişiklikler yapılmalıdır.

Teşhis işleminin yapılması şekli de hukuka uygun delil elde edilmesi açısından önem arz eder. Öncelikle, şüpheli tek başına teşhis işlemine tabi tutulmamalıdır. Ayrıca, işlem sırasında, teşhis eden ve edilen kişiler birbirlerini görmemeli ve teşhis işlemini gerçekleştiren kişi tarafından yönlendirme yapılmamalıdır. Bu açıdan, işlemin yerine getirilmesi esnasında müdafinin hazır bulunmasına imkân sağlanması isabetli olacaktır. Teşhisin tamamlanmasının ardından işlemine ilişkin ayrıntılar tutanağa aktarılmalıdır.

Öncelikli olarak uygulanması gerektiği hususunda mevzuatta açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, uygulamada fotoğraf teşhisi yönteminden önce mümkünse yüz yüze teşhis yöntemine başvurulması gerektiği kabul edilmektedir.

Suçun işlenmesinden kısa bir süre sonra failin teşhis edilmesi daha güvenilirdir, zira aradan geçen uzun süre hatırlamayı zorlaştırabilir. Öncesinde hatırlanmayan bir bilgi ve görgünün daha sonra hatırlanması veya hatırlandığının ileri sürülmesi durumlarına ise ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Ayrıca, teşhis işleminin sıhhati açısından işleme katılan tanık veya mağdurun yaşı ile fiziksel ve ruhsal durumunun da belirleyici olduğu göz ardı edilmemelidir. AİHM ve Yargıtay kararlarında; şüphede kalınan teşhis işleminden elde edilen delillerin kullanılmaması gerektiği, şüpheden uzak delillerin elde edilmesi için tekrar yüzleştirme yapılması ve ardından bilirkişi raporu alınması önemle vurgulanmıştır.

Delil niteliği tartışmalı olmakla birlikte uygulamada başvuru- rulan diğer bir teşhis yöntemi olan ses teşhisi neticesinde elde edilen delillere güvenilirliği kesin değildir. Failin suç işlerken bilinçli olarak sesini değiştirmesi, fiziksel anlamda yaşamış olduğu değişimler, cinsiyeti ve konuştuğu dil, fısıltı ile konuşması ve sesindeki tonlamının değişimi ses teşhisi yöntemine başvurulması ve buna dayalı olarak karar verilmesinin önündeki engeller olarak gündeme gelmektedir. Ses teşhisi sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve elde edilen delillerin hukuka uygunluğunun sağlanması için işleme dair şartların açıkça düzenlenmesi, hâkim güvencesinden yoksun bırakılmaması, süreci gerçekleştiren görevlilerin usulüne uygun şekilde hareket etmelerinin sağlanması, sesi teşhis edilen kişiye gerekli itiraz yollarının açık tutulması ve şüphe halinde başvurulacak bilimsel incelemenin gerekli teknik araçlar kullanılarak gerçekleştirilmesi gerekir.

Son olarak, belirti delili niteliğinde olduğu kabul edilen parmak izi; ses ve görüntü araçlarının aksine bir insanın doğumundan ölümüne kadar herhangi bir dönemde değişiklik göstermediği için en güvenilir teşhiste bulunma aracı olarak görülmektedir. Kişisel verilerin hukuka aykırı bir şekilde depolanması veya paylaşılması söz konusu değilse ve elde edilme aşamasında bireye karşı zorlayıcı müdahaleler gerçekleştirilmediyse parmak izinin delil olarak kullanılması mümkündür.

KAYNAKÇA

ALBRIGHT, Thomas: Identifying the Culprit: Assessing Eyewitness Identification, Washington 2014.

AYVERDİ, İlhan: Misalli Büyük Türkçe Sözlü Kubbealtı Lügatı, C. 3, İstanbul 2005.

BALCI, Murat: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis ve Yüzleştirme", Ceza Hukuku Dergisi, C. 5, S. 12, 2010, Sayfa: 187-202.

BIÇAK, Vahit: Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2018.

- CARRACHER**, Craig: Voice Identification Evidence, Legal Service Bull, 1991, s. 27-32.
- CENTEL**, Nur/**ZAFER**, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, İstanbul 2020.
- CLARENCE**, Alexander: Law of Arrest in Criminal and Other Proceedings, Dennis 1949.
- CLIFFORD**, Brian R: "Voice Identification by Human Listeners: On Earwitness Reliability", Law and Human Behavior, C. 4, S. 4, 1980, s. 373-394.
- DEMİRBAŞ**, Timur: Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Ankara 2024.
- DÜLGER**, Murat Volkan/**ŞABAN**, Cankat Taşkın: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2023.
- ERYILMAZ**, Bedri: Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, 2012.
- FRANKEL**, Harold: Homicide Investigation: Pocket Companion for the District Attorney, Lawyer and Detective with Complete Digest of Evidence Pertaining to Homicide, London 1931.
- GALTON**, Francis: Finger Prints, New York 1982.
- GÖKCEN**, Ahmet/**BALCI**, Murat/**ALŞAHİN** M. Emin/**ÇAKIR**, Kerim: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2022.
- GÜNEŞ**, İsmail: "Eşkâl Tanımlaması ve Suçun Aydınlatılması", Ceza Hukuku Dergisi, C. 2, S. 3, 2007, s. 179-196.
- GÜNGÖR**, Devrim: Ceza Muhakemesinde Deliller, Ankara 2014.
- İNCİ**, Z. Özen: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 22, S. 85, 2009, s. 105-136.
- KAYA GÖÇMEN**, Özen: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri, Ceza Hukuku Monografileri, Ankara 2021.
- LAWSON**, Tamara F: "Can Fingerprints Lie: Re-Weighing Fingerprint Evidence in Criminal Jury Trials", American Journal of Criminal Law, C. 31, S. 1, 2003, s. 1-66.
- ORDWAY**, Hilton: Handwriting Identification vs. Eye Witness Identification, Chicago 1956.

ÖZBEK, Veli Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar: Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2021.

ÖZTÜRK, Bahri: Ana hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, Ankara 2023.

POLAT, Halil: Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, C. 2, 8. Baskı, Ankara 2024.

RUSSEL, S. Fischer: Forensic Pathology: A Handbook for Pathologists, ABD 1977.

See New York State District Attorneys Association Best Practice Committee: New York State Photo Identification Guidelines, 2010. <https://www.daasny.com/wp-content/uploads/2014/08/Photo-Identification-Procedures-10-21-10.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.07.2024).

SEVDİREN, Öznur: “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafinin Hazır Bulunma Yetkisi”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, 2019, s. 15-55.

SZEKELY, Eva Nikodemusz/**SZEKELY**, Vladimir: “Image Recognition Problems of Fingerprint Identification”, Microprocessors and Microsystems, C. 17, S. 4, 1993, s. 215-218.

ŞAHİN, Cumhur/**GÖKTÜRK**, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku II, 12. Baskı, Ankara 2022.

“The Science of Fingerprint Identification”, The American Journal of Police Science, C. 2, S. 4, 1931, s. 302-305.

THOMPSON, Charles P: “A Language Effect in Voice Identification”, Applied Cognitive Psychology, C. 1, 1987, s. 121-131.

TURHAN, Faruk: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006.

ÜNVER, Yener/**HAKERİ**, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2020.

“Voiceprint Identification”, Criminal Justice Systems Review, C. 2, 1974, s. 331-373.

YARMEYS, A. Daniel: “Voice Identification Over the Telephone”, Journal of Applied Social Psychology, C. 21, S. 22, 1991, s. 1868-1876.

YENİDÜNYA, Caner A/İÇER, Zafer: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2016.

YENİSEY, Feridun: "Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil", Ceza Hukuku Dergisi, C. 2, S. 4, 2007, s. 5-60.

YENİSEY, Feridun: Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987.

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2023.